

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY SUDI

САЙЁР СУД МАЖЛИСИ: ТАҲЛИЛ ВА ТАКЛИФЛАР

Тошкент 2019

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI O'LIY SUDI

САЙЁР СУД МАЖЛИСИ: ТАҲЛИЛ ВА ТАКЛИФЛАР

МУАЛЛИФ:
Маъруфжон Тожибоев

НАШР КООРДИНАТОРИ:
Раъно Исмаилова

“Ўзбекистонда қонун устуворлиги йўлида ҳамкорлик”
лойиҳаси таск менеджери

Мазкур нашр Ўзбекистон Республикаси Олий суди, АҚШ Халқаро Тараққиёт Агентлиги (USAID) ва БМТ Тараққиёт Дастурининг “Ўзбекистонда қонун устуворлиги йўлида ҳамкорлик” қўшма лойиҳаси доирасида **БЕПУЛ ТАРҚАТИШ УЧУН ТАЙЁРЛАНГАН.**

Нашр мазмуни Ўзбекистон Республикаси Олий суди, АҚШ Халқаро Тараққиёт Агентлиги (USAID), АҚШ ҳукумати ва БМТ Тараққиёт Дастурининг расмий нуқтаи назарини акс эттирмайди. Нашрнинг электрон нусхаси Ўзбекистон Республикаси Олий судининг www.sud.uz ва БМТ Тараққиёт Дастурининг www.uz.undp.org и нтернет сайтларида жойлаштирилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди,
Тошкент шаҳри, А. Қодирий кўчаси, 1.
Телефон: (+998 71) 239-02-67

© БМТ Тараққиёт Дастури, 2019.

© АҚШ Халқаро Тараққиёт Агентлиги (USAID), 2019.

© Ўзбекистон Республикаси Олий суди, 2019

МУНДАРИЖА

	Кириш	6
I-БОБ	Судларда 2015-2018 йилларда ишларни сайёр суд мажлисларида қўрилганлик ҳолати таҳлили	9
II-БОБ	Суд ишларини кўришда сайёр суд мажлисларини ташкил этишда ва ўтказишда судьялар дуч келаётган муаммоларни аниқлаш учун суд амалиётини таҳлил этиш	37
III-БОБ	Сайёр суд мажлисларини ўтказишни тартибга солувчи қонунчилик ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни таҳлил қилиб, қонунлар ва қонун ости ҳужжатларидаги камчилик ва бўшлиқларни аниқлаш	53
IV-БОБ	Ушбу соҳадаги қонунчиликни янада такомиллаштириш бўйича Тавсиялар ҳамда сайёр суд мажлисларини ўтказишнинг мавжуд механизмидаги муаммоларни бартараф этишга қаратилган чора-тадбирлар ишлаб чиқиш	67
V-БОБ	Ўзбекистон Республикаси амалдаги қонун ҳужжатларига ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш бўйича қонун ва қонун ости ҳужжатлар лойиҳаларини ишлаб чиқиш	83

КИРИШ

Мамлакатимизда охирги икки ярим йил мобайнида барча соҳалар қатори суд-ҳуқуқ соҳасида кескин ижобий ўзгаришлар рўй берди, мазкур ислоҳатларнинг олий мақсади – суд тизимини босқичма-босқич демократлаштириш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қиладиган суд ҳокимиятининг ҳақиқий мустақиллигига эришишдир.

Шунингдек, судьялар томонидан низоларни қонуний, асосли ва адолатли ҳал этишлари учун уларнинг ижтимоий ва иқтисодий шароитларини яхшилаш, амалда қўлланилаётган қонун ҳужжатларига тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш борасида ҳам қатор ишлар амалга оширилди.

Хусусан, ўтган қисқа давр мобайнида Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик ва Иқтисодий процессуал кодекслари янги таҳрирда ҳамда янги Маъмурий ишларни юритиш тўғрисидаги кодексларининг қабул қилиниши суд соҳасида судлар томонидан юритилиб келаётган жараёнларни давр ва ҳалқаро ҳуқуқ нормаларига мувофиқлигини таъминламоқда.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг қатор Фармон ва Қарорларининг қабул қилиниши суд судьялари ва ходимларининг ижтимоий ва иқтисодий шароитларини яхшилаш, уларга қўшимча имтиёзлар бериш, судьялик ваколат муддатларини узайтириш, судьялик лавозимларига тайинлаш ва сайлаш тизимини тубдан такомиллаштирди.

Судьялар томонидан ишларни кўришнинг очиқлиги, шаффофлигини таъминлаш, қабул қилинаётган қарорларининг қонуний ва адолатли бўлишига эришиш ҳамда мазкур ишларни амалга оширишда кенг аҳоли вакилларини жалб этиш орқали, одил судловга бўлган ишончни мустаҳкамлаш борасида қатор ижобий ишлар амалга оширилди ва оширилмоқда.

Айниқса, судлар томонидан ишларни кенг аҳоли ва корхоналар вакиллари иштирокида кўрилиши аҳолини

ҳуқуқий маданияти ва онгини оширишга хизмат қилаётган бўлса, ўз навбатида ишларни суд биносидан ташқарида ташкил этилишининг ноқулай тарафлари ҳам борлигини ҳам кўриш мумкин.

Мазкур амалга оширилган изланишлар судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва кўришнинг афзалликлари, шунингдек сайёр суд мажлисини ташкил этишдаги муаммоларга қаратилган.

I-Б0Б

**СУДЬЯЛАРИ ТОМОНИДАН
2015-2018 ЙИЛЛАР ДАВОМИДА
ЎТКАЗИЛГАН САЙЁР СУД
МАЖЛИСЛАРИ ТАҲЛИЛИ**

1.1. Судларда ишларни сайёр суд мажлисларида кўрилиши таҳлили

Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мувофиқ, Ўзбекистон Республикасида суд ҳокимияти қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятлардан, сиёсий партиялардан, бошқа жамоат бирлашмаларидан мустақил ҳолда иш юритади¹.

Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги Қонунининг талабларига кўра, Ўзбекистон Республикасида одил судлов фақат суд томонидан амалга оширилиши, ишлар тааллуқлилигига кўра, фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича судлар, иқтисодий ва маъмурий судлар ҳамда ҳарбий судлар томонидан кўрилиши белгилаб қўйилган.

Ўзбекистон Республикасида:

Фуқаролик ишлар бўйича – Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, туманлараро ва туман судлари;

Жиноят ишлари бўйича – Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, туман ва шаҳар судлари;

Иқтисодий – Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, туманлараро ва туман судлари;

Маъмурий – Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, туман ва шаҳар судлари;

Ҳарбий – Республика ва вилоятлараро судлари фаолият юритиб келишмоқда.

Ўзбекистон Республикаси “Судлар тўғрисидаги” қонунига мувофиқ, Ўзбекистон Республикасида судлар Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва бошқа қонунларида, инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги халқаро ҳужжатларда эълон қилинган фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонун билан қўриқланадиган манфаатларини суд йўли билан ҳимоя қилишга даъват этилган², бўлиб барча судларда ишлар очиқ суд мажлисида кўрилади. Ишларни ёпиқ мажлисда кўриб чиқишга фақат қонунда белгиланган ҳолларда йўл қўйилади.

Судлар томонидан очиқ суд мажлислари асосан судларнинг биноларида махсус ажратилган хоналарда – суд мажлис залларида кўрилади.

Суд мажлис залида мебелларни, жиҳозлар ҳамда техник воситаларнинг етарли даражада мавжудлиги судьянинг кўрилайётган иш юзасидан иштирокчиларини тўлиқ жалб этишида ҳамда суд процессини тўғри олиб борилишга катта таъсирини кўрсатади. Бундан ташқари, судьянинг холислигини, ташқаридан бирон-бир шахсни аралашувидан сақланиши учун суд мажлис залида алоҳида маслаҳатхонанинг бўлишлиги ҳам аҳамиятга эгадир.

2 Ўзбекистон Республикаси Судлар тўғрисидаги қонуннинг 2-моддаси

Мебеллар – бу судьянинг иш столи ва стули, суд мажлиси баённомасини юритиш учун суд мажлиси котибининг стол-стули, суд мажлисида иштирок этувчи прокурор ва адвокатлар учун стол-стул, даъвогар ва жавобгар, шунингдек, низони ҳал этиш учун кўмаклашувчи шахслар – экспертлар, мутахассислар, таржимон, айрим давлат органларининг вакиллари, жамоат органларининг вакиллари, гувоҳлар, шунингдек суд мажлиси очиқ ўтказилиши муносабати билан жамоатчилик ва аҳоли вакиллариининг ўтиришлари учун стулларнинг бўлишлиги; Жиҳозлардан - суд мажлисини баённомасини тузиш учун компьютер жамламаси, ёритиш, иситиш мосламаларини ишлаши кабилар. Мана шундай шароитларга эга бўлган суд мажлис залларида ҳақиқий суд мажлислари ўтказилишига эътиборингизни қаратдик. Бундай талабларга эга бўлган суд мажлис хоналари сайёр суд мажлисларини ўтказилишда мавжудми?

Агар суд мажлисининг янада шаффофлигини ва очиқлигини таъминлаш учун жамоатчилик меҳнат қилиб келаётган корхона биноларида ёки аҳоли яшаш жойларидаги маҳалла фуқаролар йиғинлари, Ҳалқ қабулхоналари ва бошқа турдаги биноларда ўтказилаётган суд мажлисларида юқорида қайд этилган жиҳозланган бинони бўлишлигини таъминлашга доим ҳам эришиб бўлмайди.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди томонидан тузилган умумлаштиришга кўра, судлар томонидан 2016-2018 йиллар давомида суд биносидаги мавжуд мажлис залидан ташқарида ўтказилган суд муҳокамалари бўйича тузилган жадвалга эътибор қаратсак:

Судлар	2016 йил		2017 йил		2018 йил		2019 й. 9 ойи Агар қуйидаги жадвалга эътибор берадиган	
	Сайёр суд мажлислари сони	Жами кўрилган ишга нисбатан фоизда	Сайёр суд мажлислари сони	Жами кўрилган ишга нисбатан фоизда	Сайёр суд мажлислари сони	Жами кўрилган ишга нисбатан фоизда	Сайёр суд мажлислари сони	Жами кўрилган ишга нисбатан фоизда
Фуқаролик ишлари бўйича судлар	7 769	2,8 %	56 165	19,5%	80 113	36,9%	52 696	37,9 %
Жиноят ишлари бўйича судлар	3 810	6,2 %	16 882	28,5 %	17 679	46,1 %	6 677	47,8 %
Иқтисодий судлар	175 101	52%	203 124	58,4%	264 087	65,5%	89 807	68,0 %
Маъмурий судлар	—	—	103 180	35%	215 788	56,2%	170 980	57,2 %

Жадвалдаги рақамларга эътибор қаратадиган бўлсак, 2016 йилда жами кўрилган ишларнинг фуқаролик ишлар бўйича судлар атиги 2,8 фоизи, жиноят ишлари бўйича судлар томонидан 6,2 фоизи, иқтисодий судларда эса 52 фоизи суд биносидаги залдан ташқарида, яъни сайёр суд мажлисларида кўрилган.

2017 йилга келиб эса, барча судларда сайёр суд мажлисларининг ўсиши кўзга ташланади, фуқаролик ишлари бўйича судларда

19,5 фоизни, жиноят ишлар бўйича судларда 28,5 фоизни, иқтисодий судларда эса 58,4 фоизни ва янги ташкил этилган маъмурий судларда эса 35 фоизни ташкил этган.

Агар, 2018 йилни таҳлилида эса, фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича судларда 36-46 фоизни ташкил этса, маъмурий судлар 56,2 фоиз ишларни, иқтисодий ишлар бўйича судларда эса 65 фоиздан кўпроқ ишларни сайёр суд мажлисларида кўрилганлигини кўришимиз мумкин.

Ўз-ўзидан табиий савол туғилади, нега судларда кўриладиган ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш фоизи бир-бири билан кескин фарқ қилади, нега иқтисодий судлар деярли ишларни 60 фоизини сайёр суд мажлисларида кўрилса-ю, фуқаролик ишлари бўйича судлари уларнинг фақат ярмини, 36 фоизини сайёр суд мажлисларида кўришган?

Мазкур саволга жавоб топиш учун албатта биринчи галда қайси суд қандай низоларни суд мажлисларида муҳокама қилишларини билишимиз зарур бўлади, чунки судларни судловига тегишли бўлган ишларнинг суд муҳокамасига тайинлашдаги ҳаракатнинг қанчалик енгилоғир бўлишлиги, даъво талабларининг мазмуни ҳамда қолаверса тарафларнинг ҳуқуқий саводхонлиги ҳам катта аҳамиятга эгадир.

Дастлаб, иқтисодий судлар қандай тоифадаги ишларни кўриб келаётганликлари ва сайёр суд мажлисларида кўрган 65 фоиздан ортиқ ишлари қандай тоифадаги низолар эканлигига эътиборни қаратсак.

Иқтисодий судлар - иқтисодиёт соҳасида корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва фуқароларнинг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқларини ёхуд қонун билан кўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш³га қаратилган суд ишларини кўришади. Яъни, иқтисодий судларида кўриладиган низоларнинг тарафлари юридик шахслар ёки тадбиркорлар (корпоратив низолардан ташқари) бўлишади. Низодаги тарафларни суд мажлисига жалб этишда деярли ноқулайликлар бўлмайди, чунки юридик шахснинг вакилларининг аксарияти олий маълумотли юрист бўлиб, юристларни суд мажлисига жалб этишда муаммо деярли йўқ. Қолаверса, юридик шахс вакиллари билан боғланиш бўйича алоқа тармоқлари аниқ берилган бўлади.

Иқтисодий судларнинг сайёр суд мажлисларида энг кўп кўрилган ишларга эътиборни қаратадиган бўлсак, булар асосан буғдой ёки пахта режаларини бажараолмай қолган фермерлар ёки деҳқон хўжаликларининг ёқилғи, кимёвий ўғит ва бошқа шартномалар асосида етказиб берилган маҳсулотларни ёки кўрсатилган хизматларини, шунингдек газ ва электр энергияси билан таъминлаган корхоналарни ҳақларини тўламаганликлари учун қарздорликни ундириш ишлари эканлигини кузатиш мумкин.

Маъмурий суд - маъмурий органлар билан муносабатларда қонун устуворлигини, фуқаролар, шунингдек корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг (бундан буён матнда юридик шахслар деб юритилади) ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш⁴;

Шунингдек, маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларнинг ўз вақтида ва объектив кўриб чиқирилишини таъминлаш, шунингдек маъмурий ва бошқа оммавий ҳуқуқий муносабатлар соҳасида фуқаролар ва юридик шахсларнинг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқлари, эркинликлари

3 Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси 2-моддаси

4 Ўзбекистон Республикаси Маъмурий ишларни юритиш кодекси 2-модда

ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш⁵ вазифаларини амалга оширади.

Маъмурий судларда кўрилаётган маъмурий ишларнинг ҳам деярли барчасида тарафларнинг бири юридик шахс (давлат органи) бўлиб, мазкур суд мажлисларини сайёр ташкил этилишида иқтисодий судлар каби муаммолар деярли вужудга келмайди.

Жиноят ишлар бўйича судлар - жиноятларни тез ва тўла очишдан, жиноят содир этган ҳар бир шахсга адолатли жазо берилиши ҳамда айби бўлмаган ҳеч бир шахс жавобгарликка тортилмаслиги ва ҳукм қилинмаслиги учун айбдорларни фош этишдан иборат⁶ вазифаларни амалга оширишади. Жиноят ишлари бўйича судлар сайёр суд мажлисларини ташкил этишда фақат жавобгарликда гумон қилинувчининг ушлаб туриш учун махсус хонанинг мавжуд эмаслиги ноқулайлик келтириши мумкин. Бошқа ҳолатларда эса, судда кўрилаётган гумонланувчини ички ишлар бўлимлари орқали қаерга деса ўша ерга етказиб боришида муаммолар келиб чиқмайди. Қолаверса, жиноят ишлари бўйича судлар томонидан кўрилаётган ишлар сони бир мунча кам бўлиб, жами ишларни 30 фоизини сайёр суд мажлисларида кўриш ноқулайликлар келтириб чиқармайди.

Фуқаролик ишлари бўйича судлар томонидан 36 фоизга яқин кўрилган низоли ишлар сайёр суд мажлисларида кўрилган. Агар фуқаролик ишлар бўйича судларнинг қандай ишларни кўриб ҳал этишларига эътиборни қаратадиган бўлсак, улар - фуқароларнинг шахсий, сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий ҳуқуқларини, эркинликлари ва қонуний манфаатларини, Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқлари ва манфаатларини, шунингдек корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, жамоат бирлашмалари ва фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг (бундан буён матнда ташкилотлар деб юритилади) ҳуқуқлари ҳамда қонун билан

5 *Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 2-моддаси*

6 *Ўзбекистон Республикаси Жиноят процессуал кодекси 2-моддаси*

қўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида фуқаролик ишларини тўғри, ўз вақтида кўриб чиқиш ва ҳал этиш⁷га қаратилган. Яъни, фуқаролик ишининг тарафлари ёки тарафлардан бири албатта жисмоний шахс ҳисобланади. Бундан кўриниб турибдики, фуқаролар ўртасида вужудга келган низоларни суд муҳокамасига тайёрлаш жараёни бир мунча ноқулайликларни келтириб чиқариши мумкин. Чунки, низодаги тарафнинг ҳар иккала тарафи жисмоний шахслар, айримларда эса тарафлар бир неча шахслардан иборат бўлади, бири келса, бири суд мажлисига келмайди. Бундан ташқари, мазкур судлар бир нечта туман аҳолисига хизмат кўрсатиши ҳам қатор ноқулайликларни келтириб чиқаради. Мазкур камчиликлар ва ноқулайликлар ҳақида келгуси бандларда батафсил тўхталиб ўтамиз. Юқоридаги фикрлардан кўриниб турибдики, айрим судларда ишларни сайёр суд мажлисларини кўришда катта ноқулайликлар туғдирмаса, айримларида жуда ноқулайликларни келтириб чиқариши мумкин экан.

Судларнинг Кодексларда белгиланган вазифаларидан ҳамда ишларнинг тоифасидан келиб чиқиб, ишларни сайёр суд муҳокамасига кўрилишида:

- » Судлардаги иш ҳажмини кўп эмаслиги сайёр суд мажлисида кўрилган ишлар фоизига ижобий таъсири;
- » Ишларни ташкил этишни қулайлиги, яъни тарафларнинг юридик шахслардан иборатлиги;
- » Суд идорасининг юрисдикциясининг (хизмат кўрсатишини) бир туманда жойлашганлиги;
- » Бир вақтнинг ўзида ишни қолдирмасдан ҳал этиш имконининг мавжудлиги катта роль ўйнашини кузатиш мумкин.

Сайёр суд мажлисида иштирок этувчи ва қўмаклашувчи шахсларнинг сонига эътибор берадиган бўлсак, фуқаролик ишлари бўйича суд мажлисларида энг кўп мутахассисларни жалб этилиши, жинойт ишлари бўйича суд мажлисларида

гувоҳ ва фуқаровий даъвогарларнинг кўп миқдорда жалб этилишини кузатиш мумкин, айнан мазкур ҳолатлар ҳам ишларни сайёр суд мажлисларида кўрилишида анча ноқулайликларни вужудга келтиради.

Аксинча, Иқтисодий судларда асосан низолар шартномада белгиланган мажбуриятларни бажармаганликдан келиб чиққанлиги сабабли фақат тарафлар иштирок этишса, Маъмурий судларда эса бир тараф мансабдор шахс бўлиб, низони ҳал этилиши учун бошқа шахсларни жалб этиш шарт эмас.

Мисол келтирадиган бўлсак: Иқтисодий суди даъвогар туман ёқилғи етказиб бериш корхонасининг 37 нафар фермер хўжаликларига нисбатан етказиб берилган ёқилғининг ҳақини ундириб бериш ҳақидаги даъвосини битта корхона биносида 37 та фермер хўжаликлар вакиллари ни жалб этган ҳолда бир сайёр суд мажлиси давомида кўриб яқунлаши мумкин. Ишда тарафлар ўртасида шартноманинг мавжудлиги, маҳсулотни жавобгарлар қабул қилиб олганлигини тасдиқловчи ҳужжатларни мавжудлиги деярли етарли ҳужжат ҳисобланади.

Энди фуқаролик ишлари бўйича судга 7 нафар даъвогарни 6 нафар жавобгарларга нисбатан меросни бўлиб бериш билан боғлиқ ишини сайёр суд мажлисида ўтказилиши учун 13 нафар тарафнинг, нотариал идорасининг, ҳокимият вакилининг, МФЙ вакили, агар лозим бўлса экспертни, кадастр ходимини ва бошқа шахсларни суд мажлисида тушунтиришини олиш учун камида 3-4 мартаба суд мажлисини ўтказишини талаб этади. Жами ўтказилган суд мажлислари фақат битта иш сайёр суд мажлисида кўрилганлигини англатади.

Ишларни сайёр суд мажлисида низодаги тарафлардан ташқари қатнашиши мумкин бўлган шахслар кимлар?

Жамоатчилик ва аҳоли вакиллари

Прокурор ва судга кўмаклашувчи шахслар

Оммавий ахборот воситалари

Мазкур расмдан ҳам кўриш мумкин-ки, ишларни сайёр суд мажлисларидан кўрилишидан асосий мақсад кенг жамоатчилик ва аҳоли вакилларининг иштирок этиши ҳамда оммавий ахборот воситаларини фаол иштироки талаб этилади.

1.2. “Сайёр суд мажлиси” тушунчаси

Сайёр суд мажлисини ўтказиш атамасига амалдаги қонун ва қонун ости ҳужжатлардан таъриф берилмаган. Ҳозирги амалиётдан ўтказилаётган сайёр суд мажлисларига умумий ҳолда тариф берадиган бўлсак:

Сайёр суд мажлиси – бу суд муҳокамасига тайинланган ишларни суднинг ўз биносидан тақарида, хусусан жамоатчилик ёки аҳоли кўп яшайдиган жойларда, жамоатчилик ва аҳоли вакилларининг фаол иштирокида ўтказиладиган очиқ суд мажлиси ҳисобланади.

Суд мажлиси

Суднинг ўз биносида

Жиҳозланган хонада

Сайёр суд мажлиси

Бошқа бинода

Жиҳозланмаган ва суж мажлисини ўтказиш имконияти етарли бўлмаган хонада

Суд мажлиси

Маслаҳатхонанинг
мавжудлиги

Тарафларни манзилни
аниқ билишлари

Ёпиқ суд мажлиси
ўтказиш мумкинлиги

Сайёр суд мажлиси

Маслаҳатхона мавжуд эмас

Тарафлар манзилни аниқ билишмайди

Фақат очиқ суд мажлислари ўтказилиши
белгиланганлиги

Шуни ҳам, алоҳида қайд этиб ўтиш лозимки, Ўзбекистон Республикаси Олий суд раҳбарияти ва республикамиз олимлари ўртасида **ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш ва ўтказиш тушунчаси**, қаерда ва қандай бинода ўтказилган суд муҳокамаси сайёр суд мажлиси ҳисобланиши бўйича турли қарашлар мавжуд.

Айрим ҳуқуқшунос Олимлар **сайёр суд мажлиси** - судья ўтказаетган процесснинг шаффофлигини кўрсатадиган ва қарорларини кенг ҳалқ оммасига етказадиган жараён эканлиги, сайёр суд мажлиси - судьянинг кўрилатган ишларни ўзи фаолият кўрсатиб келатган суд биносида жойлашган суд мажлислар залидан ташқарида (ҳаттоки, суд биносида жойлашган ховлида) ёки бошқа суд биносида ўтказган суд процесси эканлигини таъкидлайдилар.

Узоқ муддатдан буён суд соҳасида фаолият юритиб келатган судьяларининг фикрига кўра, **сайёр суд мажлиси** – бу судья томонидан кўрилатган низони суд биносидаги залдан, шунингдек бошқа суд биноларидаги суд мажлис залидан ташқарида ўтказиладиган процессуал ҳаракат – суд мажлисини ўтказиш ҳисобланишини таъкидлайдилар.

Айрим хорижий давлат олимларининг фикрларича эса – сайёр суд мажлиси деб, судья жойлашган суд биносидаги суд мажлисини ўтказиш учун махсус жиҳозланган залдан ташқарида ўтказиладиган ҳар қандай суд мажлисига сайёр суд мажлиси деб юритилишини таъкидлайдилар.

Юқорида келтирилган учта фикрнинг умумий томони битта - яъни сайёр суд мажлислари суд биносидаги суд мажлис залидан ташқарида ўтказиладиган суд мажлислари,

иккинчи яна бир томони сайёр суд мажлислари албатта очиқ ўтказилиши, ёпиқ суд мажлисларини сайёр суд мажлисларида ўтказилиши мақсадга мувофиқ эмаслиги ва охиригиси сайёр суд мажлисларида кенг жамоатчилик ва ОАВ вакилларининг иштирокида ўтказилиши билан аҳамиятлидир.

Келгуси боблардаги қонун ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга ўзгартириш ва қўшимчалар киритишда юзасидан тайёрланадиган таклифларга албатта “сайёр суд мажлиси” тушунчаси, шунингдек ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва уни сайёр суд мажлисларини ўтказиш тартиб - қоидаларини белгилайдиган нормаларни киритиш юзасидан таклифлар тайёрланиши режалаштирилган.

1.3. Сайёр суд мажлиси ўтказилган жойлар таҳлили

Аввалги бўлимда сайёр суд мажлисини суд биносидан ташқарида ўтказиладиган суд мажлиси эканлиги ҳақида фикр юритгандик. Шу билан бирга судлар томонидан ишларни шаффоф ва тўлақон тарзда ўтказилиши, тарафларнинг тортишувчанлигини таъминлаш, тарафларнинг келтирган важларини исботлашлари учун имкониятлари яратиш мақсадида эксперт, мутахассис ва бошқа ишга кўмаклашувчи шахсларни жалб этилиши учун албатта суд мажлис залларида мебел ва жиҳозларининг бўлишлиги катта аҳамиятга эга эканлигига тўхталган эдик.

Мазкур бўлимда судлар томонидан сайёр суд мажлислари қандай биноларда ўтказилганлиги ҳамда суд мажлисларини юқорида қайд этилган талабга жавоб бериш ёки бермаслигини таҳлил этсак.

Ўзбекистон Республикаси Олий суд томонидан 2017 йилда судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларида ўтказилган корхона ва ташкилотлари ҳақидаги умумлаштирилган.

2017 йилда судлар томонидан сайёр суд мажлислари ўтказилган жойлар

Мазкур диаграммадан кўриниб турибдики, 2017 йилда республика судлари томонидан 1 млн.дан кўпроқ кўрилган ишларнинг 379.351 таси сайёр суд мажлисларида кўрилган. Бу албатта катта ва салмоқли иш, яъни 379 мингдан ортиқ суд мажлиси ўтказиш учун мослаштирилмаган бино ва хоналарида суд мажлисларини ўтказилганлигини билдиради.

Ана энди, сайёр суд мажлислари ўтказилган корхона ва жойларга тўхталсак, хусусан жами кўрилган сайёр суд мажлисларнинг 63 фоизи корхона ва ташкилотларнинг биноларига тўғри келган. Нима учун айнан корхона ва ташкилотлар биноларида сайёр суд мажлислари кўп ўтказилган? Ва улар қайси тоифадаги ишларни ташкил этади? Мазкур корхоналарда сайёр суд мажлисини ўтказилиши учун шароитлар етарлими? Албатта, ҳеч кимга сир эмаски, барча корхона ва ташкилотларда ҳам сайёр суд мажлиси ўтказилиши учун етарли жиҳозлар билан таъминланган хоналари мавжуд эмас, лекин айрим худудларда ўтказилган мажлисларга қараганда шароит яхшироқ десак бўлади.

Аввалги бўлимдаги таҳлилда, сайёр суд мажлислари иқтисодий ва маъмурий суд судьялари юқори кўрсаткичга эришганликларини айтгандик. Бунга асосий омиллар:

- » судларда кўрилатган низо тарафлари юридик шахслар ёки тадбиркорлардан иборатлиги;

- » тарафларнинг вакиллари асосан олий маълумотли юристлар эканлиги;
- » судларга бир вақтда ўнлаб даъволар (50-60 та даъволар) битта даъвогар томонидан киритилиши;
- » даъво талабларининг бир хил мазмундалиги;
- » даъво талабларининг бир қанча жавобгарларга нисбатан берилганлиги;
- » барча талабларни бир вақтида ва бир бинода ўтказиш имконияти мавжудлиги;

Шунингдек, корхона ва ташкилотларда кўп кўрилганлигига яна қуйидаги шароитларни мавжудлигини ҳам келтиришимиз мумкин:

- » Корхона ва ташкилотларнинг ҳамда фермер хўжалиklarининг коммунал ва бошқа хизмат кўрсатиш ташкилотларнинг кўрсатган хизмат ҳақлари учун (газ, электр энергияси манбаларини истеъмол ҳақлар, фермер хўжалиklarининг режани бажармаганлиги асосида кимё ўғитлари ва ёқилғи маҳсулотлари ҳақларини юзасидан вужудга низолар) қарздорликни ундириш ишлари кўп келиб тушганлиги ва ишлар мазкур жавобгарларнинг биноларида кўрилганлиги (асосан иқтисодий судлар);
- » Корхона ва ташкилотлар биносида сайёр суд мажлисини ўтказиш учун шароитларининг (хона, мебел, электр энергияси ва бошқалар) мавжудлиги;
- » Корхона ва ташкилотлар биноларининг хоналарида иситиш ва совутиш тизимининг мавжудлиги;
- » Корхона ва ташкилотлар бинолари олдида қўриқлаш бўлимининг мавжудлиги келтиришимиз мумкин.

Ҳокимият ва МФЙ биноларида ўтказилган сайёр суд мажлислари 28,1 фоизни ташкил этган. Бу ўтказилган сайёр суд мажлислари асосан фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича судларга тўғри келади. Чунки, фуқаролик ишлари бўйича судларнинг сайёр суд мажлисларини ўтказиш жойлари асосан

МФЙ бинолари ҳамда Ҳалқ қабулхоналарининг биноларини ташкил этади. Худуди шунингдек, жиноят ишлари бўйича ва маъмурий суд ишларнинг ҳам аксариятлари ҳам айнан ҳокимият ва МФЙ биноларига тўғри келган. Мазкур сайёр суд мажлислари асосан аҳолининг асосий қисми ишдан қайтгандан кейин ёки обеддан кейинги вақтларда ўтказиб келинган.

Ўқув муассасаларда ўтказилган 8,8 фоиз сайёр суд мажлислари ҳам асосан фуқаролик ва жиноят ишлар бўйича ҳамда маъмурий суд ишларига тўғри келади. Мазкур ишларнинг аксарияти ёшлар билан боғлиқ вужудга келган низоларга тўғри келади.

Жазони ўташ муассасаларида ўтказилган 0,1 фоиз сайёр суд мажлислари асосан жиноят ишлари бўйича судлар томонидан ўтказилган бўлиб, ўз-ўзидан кўриниб турибдики, мазкур ишлар апелляция ёки кассация тартибда кўрилган бўлиб, жавобгарликка тортилган шахсларни айбдорлигини муҳокама қилиш билан боғлиқ бўлган.

Диаграммада кўрсатилгандан ташқари айрим сайёр суд мажлислари далаларда, дам олиб оромгоҳларида, ҳовлиларда ҳам ўтказилган ҳолатларини кузатиш мумкин. Мазкур суд мажлислари сайёр ўтказилсада, аксарият ҳолатларда очиқ майдонларда маслаҳатхонанинг йўқлиги сабабли маслаҳатда қолиш имкони бўлмаганлиги учун суднинг қарорлари суд биносидаги суд мажлис залларида ўқиб эшиттирилган.

Мисол учун

1. Иқтисодий судига келиб тушган туман кимёвий ўғит етказиб бериш корхонасининг 20 та фермер хўжалигига нисбатан етказиб берилган маҳсулот ҳақларини ундириб бериш даъвоси “Шодлик” фермер хўжалигининг дала майдонида стол қўйилган ҳолда ўтказилган ва судья маслаҳатхонага кирганлигини эълон қилиб, ҳал қилув қарорини эртасига суд биносида ўқиб эшиттирган.

2. Фуқаролик ишлар бўйича суди А исмли шахс ва бошқаларни Б исмли ва бошқаларга нисбатан етказилган

моддий ва маънавий зарарларни ундириш ҳақидаги даъво талабини “Алпомиш” МФЙ тегишли бино ҳовлисида кўриб, маслаҳатхонага кирганлигини эълон қилган. Суд маслаҳатхонаси учун хонанинг йўқлиги, шунингдек ҳал қилув қарорини эълон қилинса, низодаги тарафлар ўртасида бетартибликлар – жанжал чиқилиши мумкинлигини, қўриқчиларнинг йўқлиги сабабли ҳал қилув қарори эртасига суд биносидаги суд мажлис залида эълон қилинган.

Умуман судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисида ўтказиш учун биноларни топишда бир қатор муаммолар мавжуд бўлиб, аксарият ҳолларда корхона ва ташкилотларнинг ҳамда МФЙнинг маъмурий бинолари танлаб олинади.

Кўп ҳолларда бошқа туманлараро судининг суд мажлиси биноти сайёр суд мажлиси ўтказиладиган жой вазифасини бажаради. Вилоят судининг апелляция ва кассация инстанцияларида ишларни кўришда аксарияти ҳолларда туман ва шаҳар судларининг биноларида сайёр тартибда ўтказилади.

1.4. Сайёр суд мажлисини оммалаштириш даври

Муқаддам ўтказилган сайёр суд мажлислари эса оммавий характерга эга бўлмасдан, ҳар бир судья иш юритувидаги низони мустақил равишда бошқа жойда кўришга тайинланган бўлиб, мазкур ишлар асосан тарафларнинг илтимослари ёки судга қатнашиши лозим бўлган шахсни суд мажлисига узрли сабабларга кўра келаолмаслиги сабабли тайинланган. Хусусан:

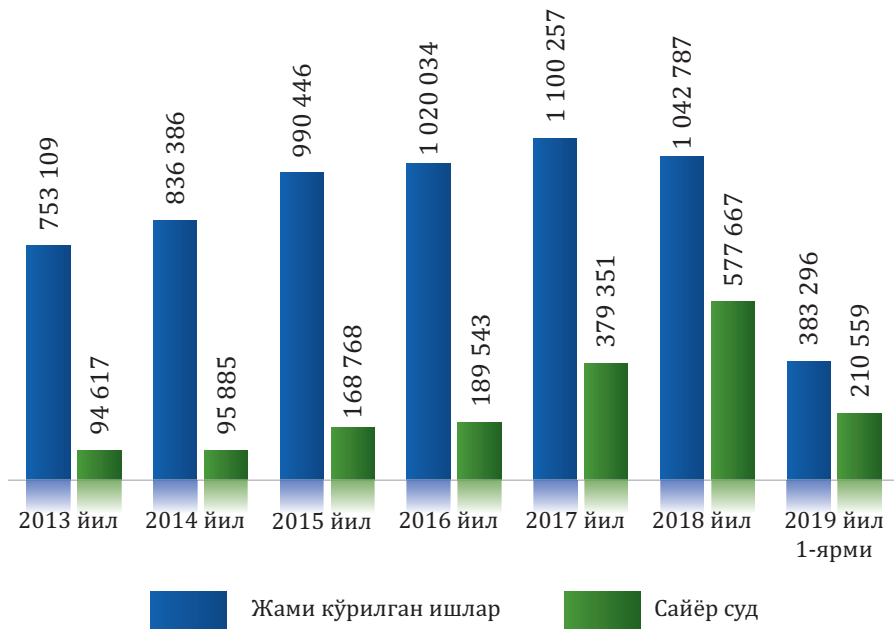
- » суд мажлисига келиш имкониятига эга бўлмаган тарафларни тушунтиришини олиш;
- » гувоҳларнинг кўрсатмасини олиш;
- » низоли объект ёки далилий ашёни кўздан кечириш;

» шунингдек озодликдан маҳрум этилган шахсларни ҳибсхоналарга бориб уларни сўроқ қилиш мақсадида ўтказилган.

Бундай кўрилган ишлар ҳатто “сайёр суд мажлиси” деб ҳам юритилмаган ва унга алоҳида эътибор қаратилмаган. Мазкур суд мажлисларига камдан - кам ҳолатларда жамоатчилик ва аҳоли вакиллари жалб этилган ва аҳолини ҳуқуқий маданиятини оширишга қаратилмаган.

Ўзбекистон Республикаси Олий судининг республика судлари томонидан сайёр суд мажлисларини кўриши ҳолати умумлаштириш диафраграммасига эътибор қаратсак:

Диаграммада кўриниб турибдики, Республика судлари томонидан ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш йилдан - йилга кўпайиб бормоқда.

Фақат, диаграммага эътибор қаратадиган бўлсак, агар ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш сони 2017 йили ошган бўлса, мазкур ҳолат 2018 йилда камайганлигини кузатиш мумкин. Бунинг сабабларидан бири, жамоатчилик

ўртасида ҳуқуқбузарликни олдини олиш бўйича амалга оширилаётган профилактика ишларининг оқибатида жиноятчиликнинг кескин камайганлиги натижасида жиноят ишлар бўйича судларнинг иш ҳажми, шунингдек аҳоли ва юридик шахслардан етказиб берилган газ ва электр энергиядан бўлган қарздорликларнинг кескин камайиши ҳисобланади.

Агар юқорида қайд этганимиздек, 2013 йилдан 2017 йилнинг ярмига қадар судлар томонидан ўз хоҳишларига ҳамда тарафларнинг илтимосига кўра сайёр суд мажлислари ўтказилганлиги сабабли, сайёр суд мажлисларининг сони жами кўрилган ишларнинг 7-10 фоизидан, айрим судларда эса 1 фоиздан ҳам камлигини кўриш мумкин.

Ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш оммалашгунга қадар бўлган даврда айрим суд судьялари томонидан бирорта ишлари юзасидан сайёр суд мажлиси ўтказмаган судьяларни ҳам учратиш мумкин эди. Уларнинг фикри зикрида ишларни сайёр суд мажлисида кўриш ҳақида тушунча ҳам бўлмаганлиги ҳеч кимга сир эмас, чунки бу даврларда Олий суд томонидан бундай талаб қўйилмаган бўлган.

Мамлакатимизда амалга ошираётган кенг қамровли ислохотлар, хусусан “Халқ давлат идораларига эмас, давлат идоралари халқимизга хизмат қилиши керак” - деган тамоил асосида суд ҳокимияти вакиллари ҳам давр талабидан келиб чиқиб, халқ билан бирга бўлишликларини таъминлашга қаратилган кўрсатмалар қабул қилинди.

Табий савол туғилиши мумкин, судлар шу кунгача ҳам халққа хизмат қилиб келгандек, эди-ку? Ҳа, шу кунгача ҳам халққа хизмат қилиб келган бўлсада, лекин судлар халқдан бироз узоқлашгани рост. Чунки, фуқаролик ишлари бўйича ва иқтисодий суд судьялари фақат судга тақдим этган даъво аризасида келтирган низони ҳал этиш, жинорий ишлар бўйича ва маъмурий суд судьялари эса тергов идоралари томонидан чиқарилган материаллар асосида айбланувчиларга қарор ва ҳукмларни ўқиб эшиттириш билан чекланганлар холос.

Республика суди судьялари томонидан ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва ўтказишларини ялпи оммалашган даври Республика суд корпус ходимлари - судьялар билан Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг 2017 йил 13 июндаги тарихий учрашувидан кейин бошланди.

Учрашувда Президент Ш.Мирзеёв Республикамиз суд судьяларининг нуфузини кўтариш, фуқароларнинг одил судловга бўлган ишончларини янада кучайтириш мақсадида судьяларнинг ҳалқ билан мулоқот қилиши зарурлиги, ҳалқимиз ҳалигача судларни жазоловчи, қораловчи идора деб тушунишларини, одил судловга ҳалқнинг ишончини ошириш учун эса судьялармиз ишларни фақат суд биносидаги мажлислар залида кўрмасдан, жамоатчилик вакиллари ишлаётган корхона, муассаса ва ташкилотлар биноларига, шунингдек аҳоли яшайдиган худудларига чиқиб, МФЙ ва бошқа биноларда сайёр суд мажлисларини ўтказиши бўйича таклиф киритди. Мазкур учрашувда айрим судьялар ўзларининг амалиётидаги низоларнинг сайёр суд мажлисида ўтказилганлиги ижобий натижалар берганлиги, низо юзасида тарафларнинг тинчлик йўли билан келишувларга эришганликлари ҳақида гапиришиб, Давлатимиз раҳбари томонидан келтирилган фикрлари барча судьялар томонидан қўллаб-қувватланди.

Шундан кейин, Ўзбекистон Республикаси Олий суд Раёсатининг 2017 йил 24 июндаги РС-09-17-сонли қарори билан “Сайёр суд мажлисларини ўтказиш бўйича Услубий тавсиялар” тасдиқланди. Мазкур тавсияларда суд судьялари томонидан сайёр суд мажлисларини ўтказиш тартиби ва сайёр суд мажлисларида кўрилиши мумкин бўлган ишлар рўйхати белгиланди. Шу билан бирга республика судьялари ўзлари кўриб келаётган ишларининг камида 30 фоизини маҳаллалар, иш жойлари ва таълим муассасаларига чиқиб, сайёр суд мажлисларида кўришлари белгилаб қўйилди.

Мазкур даврдан бошлаб, барча республика судьялар томонидан ҳар ойда жами иш юритувидаги ишларнинг 30

фоизини албатта сайёр суд мажлисида кўрилганлиги юзасида ҳисоботларни берилиши қатъий этиб белгиланди.

Мазкур талаб айрим судьялар томонидан осонгина бажарилган бўлса, айримлари томонидан анчано қулайликлар келтириб чиқара бошлади.

Хусусан, агар судьянинг иш юритувида 100 та фуқаролик ёки иқтисодий иш бўладиган бўлса, мазкур ишларнинг камида 30 тасини сайёр суд мажлисида кўрилиши шарт бўлиб қолди. Агар қайси судьянинг қўлида камроқ иш бўлса, унга енгил бўлади, чунки агар 10 тагина қўлида иши мавжуд бўлган судья, ишларини 3 тасини сайёр судда кўрса 30 фоизлик талабни бажарган ҳисобланади.

Мазкур Раёсат қарори асосида судларга нафақат ишларини сайёр суд мажлисларида кўришлари масъулияти, улар сайёр суд мажлисларига тегишли ҳудудда яшаётган аҳолини, агар корхона ва ташкилотлар биноларида ўтказиладиган бўлса, жамоатчилик вакилларининг очиқ суд мажлисида иштирок этишини таъминлаши белгиланди.

Суд судьяларидан фақат ўз иш юритувидаги низоларни тўғри, адолатли ва ўз вақтида кўришни таъминлаш билан бир қаторда кўрилаётган иши ва қабул қилаётган қарорларини шаффофлигини ва асослигини таъминлаш масъулият юкланди.

Ишларни сайёр суд мажлисларида кўрилиши ва сайёр суд мажлислари доирасида ўтказилган тарғиботлар натижасида 2018 йил давомида жамоат бирлашмаларининг фаоллиги натижасида 1000 нафарга яқин низоли оилаларнинг бузилиб кетиши олди олинган. Натижада мазкур оилаларнинг ўртача 2 000 нафарга яқин фарзандлари отасиз ёки онасиз улуғайишидан сақлаб қолинган Жамоат бирлашмаларининг кафиллиги асосида 1000 нафарга яқин фуқаролари тергов ва суд жараёнларида жазодан озод қилинган ёки жавобгарликлари енгиллаштирилган.

Мазкур натижаларга эришишга омил бўлган яна бир муҳим норматив-ҳужжатлардин бири Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Суд-ҳуқуқ тизимини янада такомиллаштириш ва суд ҳокимияти органларига ишончни ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2018 йил 13 июлдаги ПФ-5482-сонли Фармони бўлди десак адашмаган бўламиз. Хусусан, Фармонда:

- » суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини, фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликларининг ишончли ҳимоясини таъминлаш ҳамда одил судловга эришиш даражасини ошириш суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш соҳасида давлат сиёсатининг асосий устувор йўналишлари ҳисобланиши;
- » суд ишларини **сайёр суд мажлисларида** кўриб чиқиш амалиётининг кенгайтирилганлиги аҳоли билан очиқ мулоқотни йўлга қўйиш ва суд ҳокимиятининг очиқлигини ошириш йўлида кўрилган муҳим чоралардан бири бўлганлиги кўрсатилган.

Шунингдек, мазкур Фармонда Республика суди судьялар томонидан минглаб ишлар ижобий ҳал этилиб, аҳолини ҳуқуқий маданиятини ошириш бўйича тарғибот ишлари амалга ошириб келинаётган бўлсада, лекин хали ҳануз судьялар ўзлари амалга ошириб келаётган ижобий ишларни оммавий ахборот воситалари орқали кенг аҳоли эътиборига етказа ололмаётганлиги танқидга олиш билан бирга, келгусида судья ўзининг қабул қилган ҳал қилув қарорини эълон қилгандан сўнг суд мажлиси иштирокчиларига қарорининг мазмун-моҳиятини тушунтириши, хусусан низони қайси қонун ёки норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга асосланган ҳолда ҳал этганлигини суд мажлисининг якунида тушунтириб бериш тартиби жорий қилинди.

Мисол учун муқаддам, низоси судда кўрилиб қарори эълон қилинган фуқаролар судьянинг низо юзасидан нима учун шундай хулосага келганлигини фақат суд қарорини кўлига олгандан кейингина, шунда ҳам агар қарор талаб

даражасида асослантирилган бўлсагина тушуниб олиши, айрим ҳолларда эса суд ижрочиси қарорни ижро қилиш учун уйига келгандагина биларди.

Судья қабул қилган қарорини суд мажлисида ёки сайёр суд мажлисида тушунтириб бериши институтининг жорий этилиши натижасида:

- » Суд мажлисида иштирок этаётган барча иштирокчиларни кўрилган низо юзасидан ҳуқуқий саводхонлигини кўтарилишига;
- » судларга келиб тушаётган шикоятларни камайишига сабаб бўлди, чунки, судьянинг келган хулосасини қайси қонун нормаси асосида келганлиги ҳақидаги суд иштирокчиларининг ҳабардорлиги судга муурожаат қилиш қилмаслигини қаттиқ таъсир этади;
- » очиқ сайёр суд мажлисида иштирок этган жамоатчилик ва аҳоли вакилларининг низо ва судьянинг қўллаган қонунларида ҳабардор бўлишлигини таъминлайди;
- » Сайёр суд мажлисида қарорни ўқиб бериш ва уни тушунтириш юзасидан судьянинг масъулятини оширди.

Ҳақиқатдан суд қарорига асосандаъвоталаби рад этилган тараф судьянинг шу хулосага келишига сабаб бўлган қонун нормалари билан танишгандан кейин “ўргатувчиларнинг” – “ёзинг, кейинги инстанция судида ютиб чиқасиз”, деган насиҳатларига рози-рози бўлмаслик юзасидан мулоҳаза қилди ва аксарият ҳолатларда тарафларнинг низо юзасидан ўзаро келишишлари ёки талаби қаноатлантирилган тарафни важини жавобгар тан олиш билан якунланишига олиб келади.

Суд ишларини сайёр суд мажлисларида кўришга тайинлаш ва кўриш давр талаби, келажакда аҳолини ҳуқуқий саводхонлигини, онг ва маданиятининг юксалиши, “online” тизимининг ҳамда медиация институтининг ривожланиши

ишларини сайёр суд мажлисида кўриш заруриятини кескин камайтириши табиий ҳолдир.

Ишларни сайёр суд мажлисига тайинлаш судьянинг кўриладиган низони суд муҳокамасига тайёрлашдаги масъулиятини икки карра оширади, чунки судьянинг суд процессини қандай олиб бораётганлиги, муомила маданияти, кийиниши, одоби, низо бўйича амалдаги қонунчиликнинг тўғри қўллаётганлиги, далилларни тўғри талаб қилиб олаётганлиги, гувоҳларнинг кўрсатмаларига бериладиган баҳо, умуман суд жараёнинг барча ҳолатлари ишда қатнашаётган кенг жамоатчилик кўз олдида шаффоф амалга оширилади. Судьянинг шу ҳаракатларини тўғри ва қонунларга қатъий амал қилган ҳолда бажариши фуқароларнинг суд ҳокимиятига бўлган ишончини ошироқда. Агар судья иш жараёнида қўпол, маданиятсиз, қонун нормаларини менсимасдан ҳал этадиган бўлса, бу суд ҳокимиятининг нуфузини пасайишига сабаб бўлади.

Ишларни сайёр суд мажлисларида кўрилишида, “Нуроний” жамғармаси, Ёшлар иттифоқи ва Хотин-қизлар кўмиталарининг вакилларининг иштироки ва уларнинг айрим фуқароларни билиб-билмай, тасодифан содир этган жиноятини енгиллаштириш ёки озод қилишни сўраб, айбланувчиларни ўз кафиллигига олишлари натижасида, уларга бериладиган жазони енгиллаштириш ёки бутунлай озод қилиш имкониятлари туғилди.

Шу каби либирал чоралар ҳамда кенг жамоатчиликни ҳуқуқбузарликларни олдини олиш бўйича судлар билан биргаликда амалга ошираётган ҳаракатлари натижасида жуда кўп ҳолатларда жиноят йўлига адашиб кириб қолган фуқароларнинг яна жамиятга ва оила аъзолари бағрига қайтаётганлиги сир эмас.

Сайёр суд мажлисларини ташкил этиш давр талаби – ундан асосий мақсад, бу судьялар томонидан қабул қилинаётган қарорларнинг шаффофлигини таъминлаш, суд процесси иштирокчилари ва сайёр суд мажлисида қатнашаётган жамоатчилик

вакилларини ҳуқуқий саводхонлигини оширишдан иборатдир.

Ҳар қандай ҳолатда ҳам юқорида таъкидланганидек, суд процесларини сайёр суд мажлисларига тайёрланиши давр талаби бўлиб, сайёр суд мажлисини ўтказилишининг асосий мақсади бу, кенг жамоатчилик ва аҳоли вакилларининг, яъни фуқароларнинг одил судловга бўлган ишончини мустаҳкамлаш, аҳолини ҳуқуқий маданиятини ошириш ҳамда мамлакатимизда қонун устуворлигини таъминлашга қаратилган.

Шуни ҳам таъкидлаш лозимки, судьялар ишларни сайёр суд мажлислари муҳокамасига тайинлаган дастлабки кунларда (ҳозирда ҳам) низодаги тарафларнинг айримлар норозичилик билдирган ва билдиришмоқда, сабаби тараф унинг шахсий манфаатига тегишли бўлган низони кенг жамоатчилик иштирокида муҳокама қилинишини хоҳламайди, бундай ҳолатларда судлар томонидан ишларни суд биносига тайёрланиб келинмоқда.

Айрим тарафлар эса, низони албатта сайёр суд мажлисида кўришни талаб қилади ва низодаги иккинчи тарафини “инсофга келишига” ёки ярашув битими тузишига маҳалла ва жамоатчилик таъсири бўлишлигини истайди.

Шунинг учун келгуси бўлимларда қонун ва норматив ҳужжатларга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақидаги таклифларга албатта сайёр суд мажлисига судьялар томонидан айнан қайси тоифадаги, шунингдек қайси тарафлар иштирокидаги ишларни тайинланиши ижобий натижа бериши мумкинлиги, шу билан бирга қайси тоифадаги ишларни сайёр суд мажлисида кўрилиши тарафларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларига ҳамда ишни ижобий эмас балки салбий натижаларга олиб келиниши мумкинлиги юзасидан таклифлар тайёрлаш мақсад қилинган.

Ишларни сайёр суд мажлисида кўрилган вақтида, ишга жалб этилган жамоатчилик вакиллари суд муҳокама қилаётган низонинг қандай ҳолатларда пайдо бўлганлиги, низони ҳал этишда қандай қонун ва норматив-ҳуқуқий

ҳужжатлар қўлланилиши, низонинг ҳал этиш усули ва унинг оқибатларини ўз кўзи билан кўриш ва эшитиш орқали ҳуқуқий саводхонлигини юксалиши табиийдир.

Шуни алоҳида таъкидлаш ўринлики, судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларида кўрилиши низоли оилаларни ярашиб кетишларига, ака-ука, ота-болалар, яқин қариндошлар ўртасидаги мулкӣ ёки номулкӣ низоларнинг ўзаро келишув битимлари билан тугашига, шунингдек айрим ҳуқуқбузарлик ишларини кескин камайиб кетишига ўзининг ижобӣ таъсирини кўрсатмоқда.

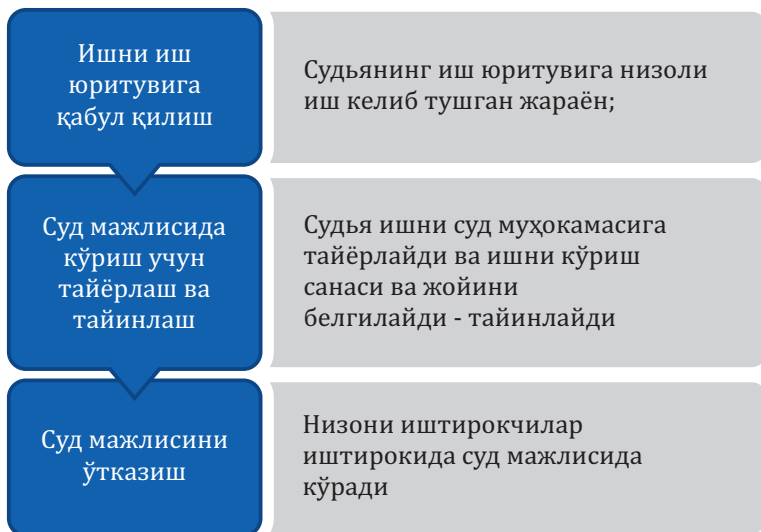
Ўтказилаётган сайёр суд мажлисларида Республика жамоат бирлашмаларининг вакилларининг фаол иштироклари ҳамда низоларни келишув йўли билан яқунлашдаги ҳаракатлари жойлардаги аҳоли томонидан ижобӣ қабул қилинмоқда. Айниқса, қаерда жамоат ташкилотларининг сайёр суд мажлисини ўтказиш учун бино билан таъминлашда ҳамда кенг жамоатчилик ва аҳоли вакилларини иштирокини таъминлаб беришда суд идоралари билан ҳамкорлиги яхши йўлга қўйилган бўлса, ўша ерда ўтказилган суд мажлисида ижобӣ натижаларга эришилмоқда.

2.1. Суд ишларни сайёр суд мажлисида кўриш жараёнида учраётган муаммолар

Суд ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш жараёнида юзага келаётган муаммолар ҳақида фикр юритишдан олдин, “сайёр суд мажлисларида кўриш жараёни”га бир оз тўхталсак. Суд ишларини иш юритувига қабул қилиб, уни суд мажлисида кўришда асосан уч жараён мавжуд, улар:

Судья иш юритувига низо келиб тушгандан кейинги жараён, тайёрлов ва тайинлов жараёнида ишларни сайёр суд мажлисида кўриш ёки кўрмаслигини ҳал этади.

Республика судлар судьялар мазкур жараёнларни амалга оширишларида қандай муаммоларга тўғри келаётганликлари ҳамда уларни бартараф этиш юзасидаги Республика судлари судьяларининг фикрларини ўрганиш мақсадида қуйидаги саволнома тузилган:

- » Ишларни сайёр суд мажлисларига **тайинлаш** юзасидан қандай муаммоларга дуч келмоқдасиз?
- » Сайёр суд мажлисини **ўтказишда** мавжуд муаммолар нималардан иборат?

- » Қандай тоифадаги ишларни сайёр суд мажлисида кўриш мақсадга мувофиқ, шунингдек қандай тоифадаги ишларни сайёр суд мажлисига тайинламаган маъқул деб ўйлайсиз?
- » Сайёр суд мажлиси тайинланган ҳудудга бориб-келишга имкониятлар яратилганми?
- » Сайёр суд мажлиси белгиланган жойда бинонинг ёки ҳудуднинг суд мажлисини олиб боришга мослашганми?
- » Сайёр суд мажлиси иштирокчилари ва суд мажлисида қатнашаётган аҳоли вакилларининг суд процесси тартиб-қоидаларига риоя этишларида муаммолар борми?
- » Мазкур муаммоларни бартараф этиш учун Сизнинг фикрингиз бўйича қайси қонун ва қонун ости нормаларига ўзгариш ва қўшимчалар киритиш юзасидан таклифингиз борми?
- » Сайёр суд мажлисларини ўтказишда белгиланган мақсадларга эришиш учун Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг қарорларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш керакми?
- » Ишларни сайёр суд мажлисида кўриб чиқиш бўйича алоҳида қонун ёки бирон - бир норматив-ҳуқуқий ҳужжат қабул қилиш шартми?
- » Ишларни сайёр суд мажлисларида кўрилишининг ижобий томонлари нимада деб ўйлайсиз?

Мазкур саволнома Республиканинг Тошкент шаҳри ва вилояти, Андижон, Самарқанд, Навоий ва Бухоро вилоятларида фаолият кўрсатиб келаётган суд раислари ва судьяларига юборилди. Судьялар ўз фикрларини ёзма равишда ҳам телефон орқали оғзаки билдиришди.

Олинган фикрлар таҳлил этилганда айрим судьялар кўйилган масала юзасидан жуда саёз ёндашган бўлиб, уларнинг фикрича судьялар томонидан сайёр суд мажлисларини ихтиёрий ўтказиши белгиланса, мақсадга мувофиқ бўлишлигини, ишларни камида

30 фоизини сайёр суд мажлисларида кўришни қатъий этиб белгиланганлиги ноқулайликлар келтириб чиқараётганлигини ҳақидаги фикрлар билан чекланганлар. Айримлари эса, сайёр суд мажлисларининг салбий ва ижобий оқибатлари бўйича фикрларини ва уларни такомиллаштириш юзасидан ўз фикрларини билдиришган.

Изоҳ: Республика бўйича судларда кўрилаётган ишларни суд йўналишлари бўйича таққосолайдиган бўлсақ, судьяларнинг иш ҳажми кўплиги, ишларни суд мажлисига кўришга тайёрлаш ва суд мажлисида кўрилишини мураккаблиги бўйича фуқаролик ишлар бўйича суд судьяларида олдинги ўринда туради.

Шунинг учун сўровнома бўйича жавоблардан шуни англаш мумкин-ки, асосан иш ҳажмлари кўп бўлган судьялар таклиф киритишда жиддий эътибор қаратганликларини кўриш мумкин.

Барча келган фикрларни умумлаштирган ҳолда жадвалга солинганда:

худудлар	Сўрав-номада қат-наш-ган судьялар сони	Савол	ҳа/йўқ	Савол	ҳа/йўқ	савол	ҳа/йўқ	сайёр судларни ўтказишдаги муаммолар (фоизда)								
								аҳолини ҳуқуқий маданияти ва онгини оширишда аҳамиятлими?	фуқароларни одил судловга бўлган ишончини оширадими?	судьяларнинг масъулиятини оширадими?	транспорт билан таъминланганлик	биноларнинг мавжудлиги	сайёр мажлис ўтказиладиган худудга бориш муааммси	суд мажлисида аҳолини иштироки		
Андижон вилоят	10	аҳолини ҳуқуқий маданияти ва онгини оширишда аҳамиятлими?	ҳа	фуқароларни одил судловга бўлган ишончини оширадими?	ҳа	судьяларнинг масъулиятини оширадими?	ҳа	0,10	транспорт билан таъминланганлик	0,10	биноларнинг мавжудлиги	0,35	сайёр мажлис ўтказиладиган худудга бориш муааммси	0,45	суд мажлисида аҳолини иштироки	0,25
Бухоро вилоят	15		ҳа		ҳа		ҳа	0,10		0,35		0,40		0,30		
Самарқанд вилоят	15		ҳа		ҳа		ҳа	0,12		0,40		0,45		0,30		
Навоий вилоят	10		ҳа		ҳа		ҳа	0,12		0,45		0,50		0,25		
Тошкент вилоят	15		ҳа		ҳа		ҳа	0,10		0,45		0,40		0,35		
Тошкент шаҳри	15		ҳа		ҳа		ҳа	0,25		0,80		0,25		0,30		0,35

Мазкур жадвални таҳлил этадиган бўлсак, сўровда вилоят суди раҳбарлари, вилоят ва туман судлари судьялари орасида исми шарифини кўрсатмаган ҳолда сўров ўтказилган. Вилоят бўйича жами келиб тушган жавоблар умумлаштирилиб, ижобий ёки салбий жавобларидан бири жадвалга киритилди.

Хусусан, қўйилган саволлар бўйича 10 нафар судья фикр билдирган бўлсада, улардан қайси савол бўйича қайси жавоблар бўйича кўп овоз олинганлигига қараб хулоса қилинди.

Масалан, сайёр суд мажлисларини ўтказиш судьялар масъулиятини оширадими, деган саволга аксарият судьялар “ҳа” жавобини беришган. Ҳақиқатдан ҳам сайёр суд мажлисига борган судья фақат иш кўриш билан чекланмасдан, қабул қилган ҳал қилув қарорни тушунтириши, сайёр суд мажлисида иштирок этаётган кенг жамоатчилик ва аҳоли вакилларига қонун нормалари ҳақида ҳуқуқий онгини оширишга қаратилган маърузалар ўқишини ташкил этишлари учун албатта олдиндан тайёргарлик кўриб олишлари лозим бўлади.

Жадвалдаги транспорт билан таъминланганлик бўйича вилоят судларида навбатчи машина билан таъминланганлиги учун сайёр судга бориб келишда муаммо йўқлигини кўрсатишган бўлса, туманлараро судлари судьяларининг айримлари ўзларининг шахсий транспорт воситаларидан фойдаланиб келаётганликларини, лекин аксарият фикрларда транспорт билан таъминланмаганлик ноқулайликлар келтириб чиқараётганлигини кўрсатишган.

Шунингдек, сайёр суд мажлисларини ўтказиш жойларида бинолар билан таъминланганлик ҳам фақат ишларнинг тарафларидан бири юридик шахс бўлса, ўшанинг биносига тайинланиши, бошқа ҳолларда МФЙ ва бошқа жамоатчилик ташкилотлари биноларига тайинланиб келаётганлигини, аксарият биноларда суд мажлисини ўтказиш учун шароитлар мавжуд эмаслигини билдиришган.

Сайёр суд мажлисига бориш келиш вақти, шунингдек сайёр суд мажлисларида кенг жамоатчиликни иштирок этганлиги ҳам ҳар бир ҳолатда турли фоизларда бўлиши кўрсатилган.

Сайёр суд мажлисини аҳолини ҳуқуқий маданиятини ошириш борасидаги, судьянинг масъулиятини оширишдаги аҳамияти юқори эканлиги ҳам таъкидланган бўлсада, лекин жойларда жамоатчилик ва аҳоли вакилларини жалб этишда доимий муаммолар мавжудлигини таъкидлашган. Айниқса, сайёр суд мажлисларига жамоатчилик ва аҳолини вакилларини жалб этишда жамоатчилик ташкилотлари ва МФЙлари ҳар доим ҳам кўмаклашмаётганлигини, шунинг учун очиқ суд мажлисларида жуда кам одамлар қатнашаётганлигини кўрсатишган.

Юқорида кўрсатилган жадвалдаги муаммолардан ташқари ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва уларни кўриб чиқиш жараёнида қуйидаги муаммолар ҳам таъкидланган:

- » Сайёр суд мажлисларини ташкил этиш ва ўтказишни тартибга солувчи қонун нормаларини мавжуд эмаслиги;
- » Низоларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш бўйича тавсиянома йўқлиги, ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлашда иккиланиш юз бераётганлиги, сабаби ушбу низони сайёр судда кўришлиги тарафларнинг низосини кескинлашиб кетаётган ҳолатлар мавжудлигини;
- » Сайёр суд мажлисини ўтказиш учун белгиланган биноларнинг (асосан корхоналар, МФЙ биноларига тайинланаётганлиги) суд мажлисини олиб боришга мослашмаганлиги, маслаҳат хонасини ташкил этишга деярли имконият йўқлигини;
- » биноларда ҳар доим ҳам электр энергияси билан таъминланмаганлигини, шунингдек иситиш ёки совутиш тизимларининг ишламаслигини;

- » Иш бўйича тарафларни бошқа-бошқа туман ёки вилоятларда жойлашганлиги оқибатида сайёр суд мажлиси муҳокамасига уларни келиб-кетишларидаги ноқулайликлар;
- » Сайёр суд мажлисини ўтказиш жараёнида вужудга келаётган тарафларнинг бир-бирлари билан жанжалларини, суд ходимларига нисбатан қўпол ҳаракатлари ҳамда ҳақоратли сўзларидан, суд ҳужжатларини сақлаб туришни таъминлаш учун қўриқлаш ходимларининг йўқлиги;
- » Сайёр суд мажлисларида суд мажлиси котиби томонидан юритилаётган суд мажлиси баённомаларини тарафлар томонидан йиртиб юбориш ҳолатлари кузатилаётганлиги;
- » Сайёр суд мажлисини ўтказиш вақтида вакил ва бошқа шахсларнинг иш тақдим этилган ҳужжатларига зарар етказиши ҳолатларининг мавжудлиги;
- » Суд мажлисини жуда кўп ҳолатларда суд процесси иштирокчиларидан бирининг суд процессида ҳозир бўлмаслиги оқибатида, ишни кўришлик бошқа кунга қолдирилиши ва натижада ишни кўриб чиқиш бўйича процессуал муддатларнинг бузилаётганлигини;
- » Сайёр суд мажлислари тайинланган ҳудудга бориш-келиш учун транспорт воситасининг мавжуд эмаслиги, бўлса ҳам талаб даражасидаги ёқилги маҳсулотлари билан таъминланмаслигини;
- » Сайёр суд мажлислари муҳокамасининг чўзилиб кетиши оқибатида суд биносига қайтиб келгунча кеч кириб қолишини, натижада эса йўлда юришнинг хатарли бўлиб қолиши;
- » Сайёр суд мажлисларини очиқ ҳудудда ўтказилган вақтларда об-ҳавони бузилиши (ёмғир, шамол ва бошқалар) натижасида суд мажлисини бошқа кунга қолдиришга мажбур бўлинаётганлигини;

- » Сайёр суд мажлисларида суднинг ҳал қилув қарорлари эълон қилинадиган хоналарда Ўзбекистон Республикаси давлат рамзларининг мавжуд бўлишлиги таъминланмаганлигини;
- » Кўпчилик ҳолатларда сайёр суд мажлиси ўтказиладиган ҳудудда овқатлиниш учун имкониятнинг мавжуд эмаслигини;

Мазкур кўрсатиб ўтилган муаммолар юзасидан қонун ва норматив ҳужжатларга ўзгариш киритиш имкони бўлганлари юзасидан тегишли тавсиялар берилиши, айримлари юзасидан эса муаммоларни бартараф этиш имконияти фақат судларни моддий таъминоти билан шуғилланувчи департамент томонидан амалга оширилиши юзасидан таклифлар киритиш мақсад қилиб олинган.

Шунингдек, қайси тоифадаги ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва кўриш юзасидан келгусида судьялар учун тайёрланадиган Тавсияномада батафсил тўхтаб ўтишган қарор қилинди.

Юқоридаги келтирилган муаммолар ўхшашлик даражасида умумлаштирилганда қуйидаги кўринишдаги диаграмма пайдо бўлади:

Сайёр суд мажлисларини ўтказишдаги муаммолар

Мазкур диаграммадан кўриш мумкин-ки, ишларни сайёр суд мажлисларидан кўришни тартибга солувчи ва судьяларнинг сайёр суд жараёнида йўл-йўриқ кўрсатувчи қонун нормаларининг йўқлиги ҳамда қайси тоифадаги ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш бўйича аниқ кўрсатмани мажуд эмаслиги оқибатида судьялар фаолиятида ноқулайликлар вужудга келмоқда.

Худди шунингдек, сайёр суд мажлиси тайинланган худудга бориб-келиш учун транспорт воситаси билан таъминланмаганлик, суд мажлисини ўтказиладиган биноларнинг суд мажлисини ўтказишнинг оддий талабларга жавоб бермаслиги ҳам, турли туманда яшовчи тарафларнинг суд мажлиси бўладиган худудни топиб келишларидан ноқулайликлар ҳам ишларни ташкил этишга салбий таъсирини кўрсатиб келмоқда.

Таҳлилларда яна шундай ҳолат кузатиладики, фуқаролик ишлари бўйича судларда аксарияти бир нечта туман аҳолисига хизмат кўрсатганликлари оқибатида, сайёр суд мажлисларида аҳоли яшайдиган худудларга тайёрланганлиги судьянинг йўлга вақтини кўп кетишига сабаб бўлади.

Хусусан, бир туман билан иккинчи бошқа туман орасидаги масофанинг (айрим туманлар орасидаги масофа 100 кмдан ортиқ) узоқлиги натижасида судья сайёр суд мажлиси тайинланган худудга бориб-келиш учун йўлга вақт деярли ярим ёки бир кунини сарфланади;

Агар тайинланган ишлардан биронтаси бўйича талафлар ишни қолдирса, ишни кўриш муддатини бузмаслик учун 10-15-кунда яна бириб келишга мажбур бўлади. Шунингдек уларнинг кўрилаётган ишларнинг сони кўплиги натижасида ишларни 30 фоизини сайёр судларга тайёрланиши ҳам ноқулайликларни келтириб чиқармоқда.

Хусусан, агар бир судья бир ойда 10 та иш кўрса, у иш юритувидаги ишдан 3 тасини сайёр суд мажлисида кўрса етарли, лекин 150 та ишини кўрган судья жами ишларини камида 30 фоизини сайёр судда кўриши учун 45 та ишини

сайёр суд мажлисига тайинлаш ва уни тегишли хууддаги бинода сайёр суд мажлисида кўришга мажбур бўлади.

Шунинг учун ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва уларни ўтказиш бўйича келгусида қилинадиган таклифларда сайёр мажлисларини ўтказишда ишларни кўп ёки камлигидан келиб чиқиб, фоиз кўринишида эмас, балки маълум миқдордаги (аниқ рақам) ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш бўйича таклифлар киритишни мақсадга мувофиқ бўлади.

Хусусан, агар судья узоқ масофадаги хуудга сайёр суд мажлисини тайёрласа-да, тарафларнинг илтимосига ёки ўзининг ташаббуси билан кейинги суд мажлисини суднинг ўзини биносига тайинлашни ва бу ўтказилган судни ҳам қисман сайёр суд мажлисида ўтказилганлигини эътиборга олиш мақсадга мувофиқ бўлади.

2.2. Судьялар томонидан келтирилган таклифлар

Сўрономада кўрсатилган сайёр суд мажлисларини такомиллаштириш юзасидан келган таклиф ва мулоҳазалар умумлаштирилиб, энг асосийлари ҳамда кўпчилик томонидан илгари сурилган фикрлар қуйидагилардан иборат:

- » Ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва уларни сайёр суд мажлисларида кўриш тартибни мувофиқлаштириш учун амалдаги Кодекс ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш;
- » Қандай тоифадаги низоларни сайёр суд мажлисларида кўрилиши, қайсиларини тайинлаш мақсадга мувофиқ эмаслиги юзасидан тавсиянома (ёки кўрсатма) ишлаб чиқиш;
- » Ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва низоларни сайёр суд мажлисларида кўриш бўйича судьялар учун тавсиянома ишлаб чиқиш;

- » Сайёр суд мажлисларини ўтказишни таъминлаш учун судьяларнинг моддий ва техник имкониятларини кучайтириш, хусусан сайёр суд мажлисига олиб бориш ва олиб келиш учун транспорт воситалари билан таъминлаш;
- » Сайёр суд мажлис муҳокамалари баённомасини жойида юритиш мақсадида ноутбук ёки планшетлар билан таъминлаш;
- » Сайёр суд мажлислари ҳудудларидаги суд мажлисини ўтказиш учун биноларни тайёрлаш учун МФЙ ёки тегишли корхона раҳбарларини масъулиятини белгилаш мақсадида уларнинг фаолиятини мувофиқлаштирувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга қўшимча ва ўзгартиришлар ишлаб чиқиш;
- » Сайёр суд мажлисида қатнашаётган суд иштирокчилари, жамоатчилик ва аҳоли вакилларининг ишни муҳокама қилиш вақтида тартибни сақлаш ҳамда суд аппарати ходимлари хавфсизлигини таъминлаш мақсадида қўриқлаш ходимларини (Миллий гвардия вакилларини) иштирокини таъминлаш юзасидан норматив-ҳуқуқий ҳужжатларини қабул қилиш;
- » Сайёр суд мажлисларига айрим судга кўмаклашувчи шахсларга ҳаражатларини қоплашни белгиловчи нормаларни ишлаб чиқиш;
- » Сайёр суд мажлисига бориш-келиш йўлларини эътиборга олган ҳолда судга бириктирилган транспорт воситаларига судларни таъминоти билан шуғилланувчи департаменти томонидан қўшимча ёқилғи маҳсулотларини ажратиш бўйича нормаларни белгилаш;
- » Ишларни сайёр суд мажлисларида қўришга мослаштирилган транспорт воситаларини (автобусларни) ташкил этиш ҳамда транспорт

воситасининг ўзида кичик суд мажлис зали жиҳозларини ҳамда оргтехникани жойлаштириш; Фуқаролик ва иқтисодий судлар судьялари томонидан билдирилган таклифлар тоифалаштирилганда қуйидаги диаграммани кузатиш мумкин:

Келиб тушган таклифлар

Қонунчиликка ўзгартириш киритиш		75
Кўриқчилар билан таъминлаш	86	
МФЙва корхоналарга кўрсатма бериш	78	
Техника билан таъминлаш	78	
Ишлар тоифаларини аниқлаш	95	

2.3. Сайёр суд мажлисларида кўрилган айрим ишлардан намуналар

Тарафнинг суд мажлисига келмаганлиги натижасида сайёр суд мажлисини бошқа кунга қолдирилган

Фуқаролик ишлари бўйича Зангиота туманлараро судининг иш юритувига 2018 йил 17 октябр куни даъвогар И.Восиеванинг жавобгар К.Восиевга нисбатан никоҳдан ажратиш ҳақидаги фуқаролик иши И.Восиеванинг ота-онаси яшаб келаётган Чиноз туман Дўстлик МФЙ биносида сайёр суд мажлисида ўтказиш ҳақидаги туман хотин-қизлар кўмитасининг илтимоси қаноатлантирилган ва ишни суд мажлисида кўриб чиқиш МФЙ биносига 2018 йилнинг 28 октябри соат 17-00 га белгиланган ва иштирокчиларга бу ҳақида чақирув қоғозлари юборилган. Жавобгар ва

у яшайдиган МФЙ вакилларига чақирув қағози етказиб берилганлиги ҳақидаги маълумотнома иш ҳужжатларида мавжуд бўлсада, улар суд мажлиси тайинланган куни ва соатда сайёр суд мажлисига келмаганлиги сабабли суд мажлиси бошқа кунга қолдирилган. Суд ходимлари суд биносидан 54 км узоқликда жойлашган худуддан қайтиб келишга мажбур бўлишган.

***Транспорт воситасининг йўқлиги судьянинг
холислиги нутур етказган***

Тойлоқ туманлараро иқтисодий суднинг иш юритувига туман даъвогар Фермерлар уюшмасининг 7 нафар фермер хўжалигига нисбатан кўрсатилган хизмат учун қарздорликни ундириш ҳақидаги даъво аризаси 2018 йил 2 ноябр куни келиб тушган. Ишни ўз вақтида ва тарафларнинг иштирокини таъминлаган ҳолда ўтказиш учун сайёр суд муҳокамаси қарздор фермер хўжаликларнинг бирига тайинланган. Суд муҳокамаси тайинланган куни судьянинг транспорт воситаси мавжуд бўлмаганлиги оқибатида судья ва суд ходимлари даъвогар вакилининг транспорт воситасида сайёр суд мажлисига боришган. Жавобгар фермер хўжаликлари раҳбарлари судьянинг холислигига шубҳа пайдо бўлганлиги сабабли судьяни рад этиш ҳақида ариза беришга ва суд муҳокамаси қолдирилган.

***Судьянинг низони сайёр суд мажлисига
тайинлаганлиги салбий оқибатга олиб келган***

Туманлараро суди даъвогар С.Икромованинг жавобгар М.Каримовга нисбатан никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъво аризаси туман хотин-қизлар қўмитаси раисининг илтимосига биноан М.Каримовнинг яшаш жойдаги МФЙ биносига тайинланган. Суд муҳокамасига МФЙ фаоллари ва М.Каримовнинг яқин қўшнилари чақирилган. Жавобгарнинг фуқаролик ишлари бўйича суд ишлари ҳақида тушунчаси бўлмаганлиги оқибатида, суд муҳокамаси жараёнида

даъвогарга “мен энди судланган бўлиб қоламан” деган фикр билан тан жароҳати етказган ва даъвогар шифохонага ётқазилган. Натижада эса, М.Каримовга нисбатан жиноят иши қўзғатилган.

Судьянинг суд қарорини эълон қилиш қоидаларини бузилиши ҳолати

Туманлараро суди даъвогар туман ҳокимиятининг 5 нафар фермер хўжаликлардан ер майдонини қайтариш ҳақидаги даъво талабини фермер хўжаликларидан бири эгаллаб келаётган ер майдонининг ўртасига тайинлаган. Сайёр суд мажлиси ўтказаётган ер майдонига фақат битта стол ва иккита стул қўйилган. Суд процессини ўтказиш ва ҳал қилув қарорини маслаҳатхонада қолиб эълон қилиш тартиби судья томонидан бузилган ҳолда, даланинг ўзида ҳал қилув қарори эълон қилинган.

Тараф бошқа тумандан сайёр суд мажлисига келмаганлиги

Туманлараро судига даъвогар И.Камолов жавобгар З.Исроиловга нисбатан қарз ундириш ҳақидаги даъво ариза билан судга мурожаат қилган. Суд мажлиси И.Камолов яшаётган туман худудидаги ҳалқ қабулхонаси биносига тайинланган. З.Исроилов яшаётган тумандан суд мажлиси тайинланган тумангача бўлган масофа 67 км ташкил этганлиги учун у суд мажлисига етиб келаолмаганлиги натижасида суд мажлиси бошқа кунга қолдирилган.

Тарафларнинг ўзаро мажаролари сабабли ишни қолдирилганлиги учун судьяга қилинган таҳдид

Даъвогар М.Исломқулов Фуқаролик ишлари бўйича Миробод туманлараро судига жавобгар А.Исломқуловга нисбатан мерос мулкдан улуш ажратиш ҳақида даъво ариза билан мурожаат қилган. Суд мажлиси дастлаб суднинг биносига

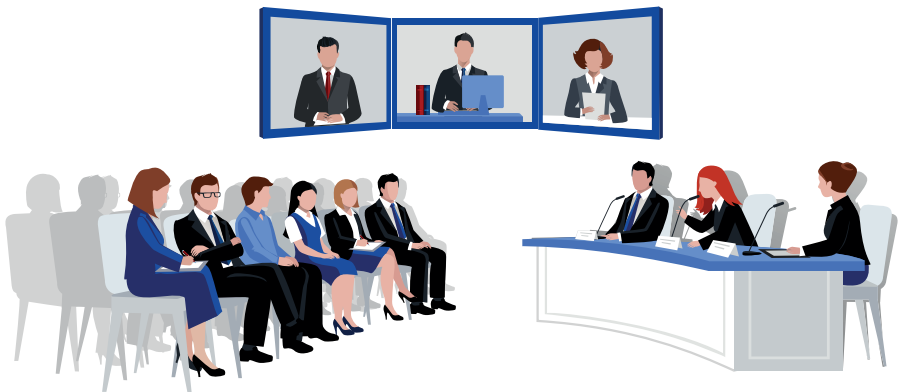
тайинланган, лекин тарафларнинг илтимосига кўра сайёр суд мажлиси Миробод туман Дўстлик МФЙ Беруний кўчасида жойлашган низоли уйга тайинланган. Сайёр суд мажлиси давомида тарафлардан бирининг раислик қилувчидан гувоҳлик қилиши мумкин бўлмаган шахсларни кўрсатмасини суд мажлиси баённомасига қўшишни сўраганлиги сабабли тарафлар ўртасида ўзаро жанжаллар келиб чиқиб кетган. Раислик қилувчининг жанжални тинчлантириш бўйича қилган ҳаракатлари натижа бермаганлиги учун ишни бошқа кунга қолдириш ҳақидаги ажримни эълон қилган. Суд таркиби кетаётган вақтида М.Исломқулов судьянинг машинасини олдини тўсиб, ишни хозир хал қилиб берасан деб таҳдид қилган. Суд ходимлар базўр оломон ичидан аранг вазиятдан чиқиб кетишга эришган.

***Низони сайёр суд мажлисига
тайинланганлиги салбий оқибатга олиб
келган***

Туманлараро суди даъвогар М.Қосимхоновни жавобгар С.Хамидовага нисбатан никоҳдан ажратиш ҳақидаги даъво аризаси даъвогар ва жавобгар битта МФЙда яшлиги сабабли МФЙ биносига тайинланган бўлиб, Судья С.Хамидовани никоҳдан ажратишни истамаслигини эътиборга олиб, оилани сақлаб қолиш имкони бор деб ҳисоблаб, даъво аризани қаноатлантиришни рад қилиб, суд мажлисини ёпиқ деб эълон қилган вақтида, М.Қосимхонов С.Хамидовани жазолаш мақсадида фарзандини жавобгардан олиб қочганлиги оқибатида суд мажлиси жанжал билан якунланган. Буни натижасида яна бир фарзандни тарбиясига олиш ҳақидаги даъвони судга берилишига асос бўлган. Шунингдек, суд мажлиси бўлаётган бинода суд қўриқчиларни йўқлиги М.Қосимхонов ўзини ҳаракатларини жиловламаган.

III-BOB

САЙЁР СУД МАЖЛИСЛАРИНИ ЎТКАЗИШГА ОИД АМАЛДАГИ НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАРНИНГ ТАҲЛИЛИ

3.1. Суд ишларни кўришни тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар

Фуқаролик ишлари бўйича ва иқтисодий судларда (кейинги ўринларда судлар деб юритилади) ишларни сайёр суд мажлисларида кўришни тартибга солувчи қонунчиликни таҳлил қилишдан олдин умуман суд ишларини кўришни тартибга солувчи мавжуд қонунчилик нормаларини таҳлил қилиш лозим бўлади⁸.

Ҳар бир шахсга ўз ҳуқуқ ва эркинликларини суд орқали ҳимоя қилиш, давлат органлари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмаларининг ғайриқонуний хатти-ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш ҳуқуқининг кафолатланиши⁹ ҳамда ҳар қандай манфаатдор шахс ўзининг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқларини ёхуд қонун билан кўриқланадиган манфаатларини ҳимоя қилиш учун иқтисодий судга (судга) мурожаат қилишга ҳақли эканлиги ҳақидаги¹⁰ нормалар амалдаги қонун ҳужжатларимизда белгилаб қўйилган.

Фуқаролик суд ишларини юритиш деганда, фуқаролик процессуал ҳуқуқ нормалари билан белгиланган фуқаролик ишлари бўйича иш юритиш тартиби тушунилади. Фуқаролик суд ишларини юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари буйруқ тартибидаги ишларни, даъво тартибидаги ишларни, алоҳида тартибда юритиладиган ишларни, ҳакамлик судининг ҳал қилув қарори билан боғлиқ ишларни ва чет давлат судларининг ҳамда чет давлат ҳакамлик судларининг (арбитражларнинг) ҳал қилув қарорларини тан олиш

8 Дастлабки бўлимларда барча судлардаги ишларга эътибор қаратилган, келгусида фақат фуқаролик ва иқтисодий суд ҳужжатлари ҳққида сўз юритилади

9 Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексининг 3-моддаси

10 Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессул кодексининг 3-моддаси

ва ижрога қаратиш билан боғлиқ ишларни кўриб чиқиш ҳамда ҳал этиш тартибини белгилайди.

Иқтисодий суд ишларини юритиш деганда эса, иқтисодий процессуал ҳуқуқ нормалари билан белгиланган иқтисодий ишлар бўйича иш юритиш тартиби тушунилади. Иқтисодий суд ишларини юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари буйруққа, даъво ишини юритишга оид ва алоҳида тоифадаги ишларни кўриб чиқиш тартибини белгилайди.

Судларда ишларни юритиш деганда, бир қатор процессуал ҳаракатларни ўз ичига олган жараён тушунилади, улар:

- » низолашаётган тарафнинг даъво аризасини келиб тушиши;
- » даъво аризани судья томонидан иш юритувига қабул қилиб, суд ишини қўзғатиши;
- » ишни суд муҳокамасига тайёрлаши;
- » ишни суд мажлисида кўриб чиқиш учун муҳокама қилинадиган кунга тайинлашини ўз ичига олади

Суд ишларини юритишнинг мақсади низоли ҳуқуқий муносабат соҳасига жалб этилган барча субъектларнинг бузилган ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган.

Ишларни юритишда манфаатдор шахснинг судга келтирган даъво аризаси ягона асос бўлиб ҳисобланади.

Даъво асли арабча сўз бўлиб, ўз ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя этиш ҳақида суд орқали ёки бошқа йўллар билан қўйилган талабдир.

Юридик адабиётларда даъво тушунчасига қуйидагича таъриф берилган: даъво – бу низоли ҳуқуқий муносабатда иштирок этувчи тарафлар ўртасидаги ҳуқуқ тўғрисидаги низони процессуал тартибда кўриб, ҳал қилиб бериш тўғрисидаги даъвогарнинг судга қилган талабидир.

Судья ишни судда кўришга тайёрлашга аризани ишни кўзғатиб, ўзининг иш юритувига даъво аризани қабул қилиб олганидан сўнг киришади.

Даъво ариза судга келиб тушган кундан эътиборан даъво аризасини иш юритишга қабул қилиш тўғрисидаги, қабул қилишни рад этиш ёхуд қайтариш ҳақидаги масалани иқтисодий суд судьяси беш кундан кечиктирмай ҳал этиши¹¹, фуқаролик ишлар бўйича суд судьяси эса ўн кундан кечиктирмай ҳал этиши¹² қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилган.

Умуман судларда даъво аризани қабул қилиш ва уни суд мажлиси муҳокамасига тайинлаш ва суд муҳокамаларини ўтказиш бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг¹³:

«Фуқаролик ишлари бўйича суд ҳаражатларини ундириш амалиёти тўғрисида»ги 2009 йил 24 ноябрдаги 14-сонли;

«Биринчи инстанция суди томонидан фуқаролик процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида»ги 2018 йил 19 майдаги 14-сонли;

«Фуқаролик ишларини суд муҳокамасига тайёрлаш тўғрисида»ги 2018 йил 24 августдаги 26-сонли;

«Судлар томонидан фуқаролик ишларини апелляция ва кассация тартибида кўриш амалиёти тўғрисида»ги 2018 йил 30 ноябрдаги 33-сонли;

«Суднинг ҳал қилув қарори ҳақида» ги 2019 йил 24 майдаги 12-сонли;

«Биринчи инстанция суди томонидан иқтисодий процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида» 2019 йил 24 майдаги 13-сонли;

11 *Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекнинг 152 - моддаси*

12 *Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодекси 192-моддаси*

13 *Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Олий ҳўжалик судлари бирлашганлиги сабабли шундай ёзилди*

«Судлар томонидан никоҳдан ажратишга оид ишлар бўйича қонунчиликни қўллаш амалиёти тўғрисида»ги 2011 йил 20 июлдаги 6-сонли;

“Банкротлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларини иқтисодий судлар томонидан қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида”ги 2006 йил 27 январдаги 142-сонли;

“Қишлоқ хўжалигида қонунийликни таъминлаш ва ердан фойдаланишдаги суиистеъмолчиликларнинг олдини олишда хўжалик судларининг ролини ошириш тўғрисида”ги 2004 йил 12 мартдаги 115-сонли қарорларини келтириш мумкин.

Судья иқтисодий низо юзасидан даъво аризаси келиб тушган кундан эътиборан беш кундан кечиктирмай: ишга иштирокчиларни жалб этиш ва уларнинг ҳуқуқлари ҳақида хабардор қилиш; ишда иштирок этувчи шахсларга ҳужжатлар ва маълумотларни тақдим этишни таклиф этиш; гувоҳларни чақириш, экспертиза тайинлаш, шунингдек бошқа шахсларнинг ишга киришиши, ишларни битта иш юритишга бирлаштириш ёки даъво талабларини алоҳида иш юритишга ажратиш, суднинг сайёр мажлисини ўтказиш тўғрисидаги масалаларни ҳамда ишни тўғри ва ўз вақтида ҳал этилишни таъминлашга қаратилган бошқа ҳаракатларни амалга ошириши лозим¹⁴.

Фуқаролик иш бўйича даъво ариза келиб тушгандан сўнг судья аризани қабул қилиш ва иш қўзғатиш тўғрисида ажрим чиқарганидан сўнг ишни ўз вақтида ва тўғри кўриб чиқиш ҳамда ҳал қилиш мақсадида ўн кунлик муддатдан кечиктирмай уни суд муҳокамасига тайёрлайди ва уни суд мажлисида муҳокама қилишга тайинлаш тўғрисида ажрим чиқаради¹⁵.

Агар юқоридаги қонун нормаларига эътиборни қаратадиган бўлсак, иқтисодий қонунчилик нормаларида

14 Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессул кодекси 163-моддаси

15 Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодекси 204-моддаси

ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш ҳақидаги норма ўз аксини топганлигини, фуқаролик ишларни суд муҳокамасига тайинлашда эса мазкур норманинг мавжуд эмаслигини кузатиш мумкин.

Шунингдек, аввалги бўлимларда қайд этилган Ўзбекистон Республикаси Олий суди Раёсатининг 2017 йил 24 июндаги РС-09-17-сонли қарори билан тасдиқланган “Сайёр суд мажлисларини ўтказиш бўйича Услубий тавсиялар” да:

- » сайёр суд мажлислари очиқ суд мажлисларида кўрилиши;
- » сайёр суд мажлисини ўтказишдан мақсад этиб, жамиятда қонун устуворлигини, ижтимоий адолатни, фуқаролар тинчлиги ва тотувлигини таъминлаш;
- » амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар, шу жумладан моддий ва процессуал қонунчиликнинг мазмун-моҳиятини жамоатчиликка тушунтириш;
- » суд томонидан қабул қилинган қарорларнинг қонунийлиги, ҳолислиги ва одиллигини аҳолининг кенг қатламига намойиш этиш орқали уларнинг ҳуқуқий маданияти, ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий саводхонлигини оширишга эътибор қаратилиши;
- » Сайёр суд мажлисини ўтказишнинг мақсадга мувофиқлиги ва имконияти суд томонидан суд мажлиси ўтказилиши режалаштирилаётган давлат органи, маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органи, корхона, муассаса ва ташкилотнинг раҳбарияти билан келишилган ҳолда ҳал қилиниши;
- » сайёр суд мажлиси ўтказилиши учун ажратилган жой меъёр ва юқори профилактик самарага эришиш талабларига жавоб бериши лозимлиги;
- » суд мажлиси айна бир корхона, ташкилот ва муассасада ёки бир меҳнат жамоасида мунтазам равишда ўтказилмаслиги, аҳоли қатламини камида 70-80 фоизни жалб этиб, процессуал

қонунчилик талабларига қатъий риоя қилинган ҳолда ўтказилиши белгиланган.

Раёсат қарори билан, **фуқаролик ишлари бўйича судлари томонидан** сайёр суд мажлисларида кўришга:

- » Фуқарони турар жойга нисбатан фойдаланиш ҳуқуқини йўқотган деб топиш;
- » Турар жойдан кўчириш;
- » Уй-жойни бўлиш;
- » Уй-жойдан фойдаланиш тартибини белгилаш;
- » Ишга тиклаш;
- » Мерос низолари;
- » Ер участкасининг чегараларини белгилаш;
- » Ер участкасини бўлиш;
- » Мол-мулкни рўйхатдан чиқариш;
- » Мол-мулкни бўлиш;
- » Фуқарони ўлган ва бедарак йўқолган деб топиш. деб эълон қилиш.

Иқтисодий ишлар бўйича судларга эса:

- » Шартнома шартларини ўзгартириш ёки шартномани бекор қилиш ҳақидаги низолар (хусусан, ер ижара шартномасини бекор қилиш тўғрисидаги ишлар);
- » Мулк ҳуқуқини тан олиш тўғрисидаги низолар;
- » Мажбуриятлар бажарилмаганлиги ёки тегишли даражада бажарилмаганлиги тўғрисидаги низолар (хусусан контрактация, кредит шартномалари бўйича);
- » Мулкдор ёки мулкнинг бошқа қонуний эгаси томонидан мол-мулкни бошқа шахснинг қонунсиз эгалигидан талаб қилиб олиш тўғрисидаги низолар;
- » Мулкдорнинг ёки мол-мулкнинг бошқа қонуний эгасининг ҳуқуқлари эгалик қилишдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган ҳолда бузилганлиги тўғрисидаги низолар;
- » Етказилган зарарни қоплаш тўғрисидаги низолар;

- » Солиқ қарзини қарздорнинг мол-мулкига қаратиш тўғрисидаги низолар;
- » Ташкилот ва фуқароларнинг банкротлиги тўғрисидаги ишлар;
- » Ҳуқуқий таъсир чораларини қўллаш тўғрисидаги ишлар;
- » Корпоратив низоларини сайёр суд мажлисларида кўриш тавсия этилган.

Бошқа бирон-бир қонун ёки норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва сайёр суд мажлисларида кўриш тартиб тамойилини белгилаб берувчи нормалари ўз аксини топмаган.

Агар юқорида қайд этилган Кодекс ва Раёсат қарорларидаги киртилган нормаларни таҳлил этадиган бўлсак, айнан сайёр суд мажлисини ўтказиш бўйича қоида ўз аксини топмаганлигини кўриш мумкин. Раёсат қарорининг айрим талаблари эса судьянинг ваколатига тааллуқли бўлмаган масалалар ҳам кириб қолган (дек), мазкур талабларни бажариш учун судья қандай ҳаракатларни амалга оширишини билмаслиги тайин.

Хусусан, суд томонидан суд мажлиси ўтказилиши режалаштирилаётган давлат органи, маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органи, корхона, муассаса ва ташкилотнинг раҳбарияти билан келишилган ҳолда ҳал қилиниши белгиланган. Савол – судья кўрсатилган идоралар раҳбарлари билан қандай келиши мумкин?

Шунингдек, сайёр суд мажлиси ўтказилиши учун ажратилган жой меъёр ва юқори профилактик самарага эришиш талабларига жавоб бериши лозимлиги белгиланган бўлиб, худудларда бундай талабларга жавоб берадиган жойни топиш имконияти мавжуд – мавжуд эмаслиги, бундай қулайликларга эга бўлган жойни топиш ноқулайлик (бажариб бўлмаслиги) туғдириши эътиборга олинмаган;

Кейингиси, суд мажлиси айна бир корхона, ташкилот ва муассасада ёки бир меҳнат жамоасида мунтазам равишда

Ўтказилмаслиги, аҳоли қатламини камида 70-80 фоизни жалб этиш белгиланган. Мазкур топшириқни бажаришни имкониятига ҳам судьянинг ваколати ва кучи етиши эътибордан четда қолгандек кўринади.

Мазкур Райёсат қарори вақт ўтиши билан тегишли ўзгартириш ва қшимчалар киритишга муҳтож эканлиги сабабли, келгуси бўлимларда норматив ҳужжатларга ўзгартириш ва қўшимчалар киритишда мазкур қарор талабларига ҳам тегишли тавсиялар бериш мақсадга мувофиқ бўлади.

Яна бир ҳолатга тўхталиб ўтадиган бўлсак, Раёсат қарори билан айрим ишларни сайёр суд мажлисида кўрилишини тавсия этилмаган бўлсада, лекин амалда фуқаролик ишлари бўйича суд судьялари юқорида қайд этилган низо тоифаларидан ташқари:

- » никоҳдан ажратиш;
- » фарзанд билан кўришиб туриш;
- » фарзандини ўз тарбиясига олиш;
- » алимент миқдорини камайтириш;
- » ўзбошимчалик билан қурилган бинони буздириш;
- » ер майдонида чиқариш;
- » қарз ундириш;
- » васиятномани ҳақиқий эмас деб топиш каби низолар ҳам тарафларнинг илтимосларига асосан сайёр суд мажлисларида кўрилган.

Мазкур низоларни сайёр суд мажлисларида кўрилганда, мазкур низолар бўйича сайёр суд мажлисларининг ижобий яқунланганлигини, яъни тарафларнинг келишув битимига ёки ярашиб кетганлик ҳолатларини кузатиш мумкин. Шунингдек, айнан шу низоларни кенг аҳоли қатламини жалб этиб кўрилиши ишда иштирок этганларнинг ҳуқуқий маданиятини оширилишига ҳам ўзининг катта таъсирини кўрсатаётганлиги билан эътиборга сазовор бўлиб келмоқда.

Худди шунингдек, Раёсат қароридаги иқтисодий ишлар бўйича сайёр суд мажлисларида кўришга тавсия этилган ишлар тоифаларидан ташқари ҳам:

кўрсатилган хизматлар учун ҳақ ундириш;

етказиб берилган маҳсулотлар ҳақини ундириш билан боғлиқ низолар ҳам сайёр суд мажлисларида кўрилиб келинмоқда ва бу ишларни сайёр суд мажлисида кўрилиши ижобий натижалар бераётганлигини кўриш мумкин.

Бундан шундай хулоса қилиш мумкинки, судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлашнинг қатъий чегарасини белгилаш шарт эмаслиги, судья тарафларнинг илтимослари, ишдаги мавжуд ҳужжатлар, келтирилган вазлардан келиб чиқиб мустақил ҳал этиш имкониятини бериш мақсадга мувофиқ бўлади.

Юқоридаги Кодекс ва Раёсат қароридан ташқари Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг:

2018 йил 19 майдаги 17-сонли қарорига асосан қарорига ўзгартириш киритилган 2007 йил 15 июндаги “Иқтисодий суднинг ҳал қилув қарори тўғрисида”ги 161-сонли қарорининг 5-бандида, ишнинг ёпиқ ёки очиқ, сайёр суд мажлисида кўриб чиқилганлиги кўрсатилиши ҳақидаги;

2006 йил 27 январдаги “Банкротлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларини иқтисодий судлар томонидан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида”ги 142-сонли қарорининг 43-бандида;

2004 йил 12 мартдаги “Қишлоқ хўжалигида қонунийликни таъминлаш ва ердан фойдаланишдаги суиистеъмолчиликларнинг олдини олишда хўжалик судларининг ролини ошириш тўғрисида”ги 115-сонли қарорининг 15-бандида судлар, муайян иш ҳолатларидан келиб чиқиб, бундай тоифадаги ишларни сайёр суд мажлисларида кўриб ҳал этишлари лозимлиги ҳақида қисқа тушунтириш берилган.

Юқорида қайд этилган Ўзбекистон Республикаси Кодекси, Олий суди Раёсат ва Пленум қарорида судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш мумкинлиги тўғрисида қисқа тушунчалар киритилган бўлсада, лекин ишларни сайёр суд мажлисларига тайёрлаш

ва тайинлаш тартиб-қоидалар юзасидан бирон-бир йўналиш берилмаган.

Шунинг учун келгусида қонун нормаларига таклиф этилаётган тавсияларда:

- » судья томонидан ишларни сайёр суд мажлисларида кўришга танлаш ва тайинлаш тартиби;
- » сайёр суд мажлисини ўтказиш вақти ва жойига қўйиладиган талаблар;
- » сайёр суд мажлисини ўтказиш мумкин бўлмаган объектлар ва ҳудудлар;
- » биноларни тайёрлашга кетадиган қўшимча муддатлар ва бошқа ташкил этиш билан боғлиқ масалалар;
- » сайёр суд мажлиси ўтказиш учун сарфланадиган қўшимча ҳаражатлар;
- » сайёр суд мажлисида кўриб чиқиш мумкин бўлмаган ишлар тоифалари;
- » сайёр суд мажлисида суд муҳокамаси иштирокчиларидан ташқари жамоатчилик ва аҳолини вакилларини қатнашиш тартиби каби нормаларни ўз ичига олган бўлишлигини эътиборга олиш лозим бўлади.

3.2. Ишларини суд мажлисига тайёрлашда фойдаланилаётган қонун ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг таҳлили

Ишларни суд мажлисига тайёрлаш ва тайинлаш босқичлари суд процессининг энг муҳим жараёнларидан ҳисобланиб, айнан мана шу жараёнларда ишни суд биносига ёки сайёр суд мажлисига тайёрлаш зарурлик масаласи ҳал этилади. Суд мажлиси муҳокамасига тайёрлаш ва тайинлаш босқичидаги жараёнда айрим ҳаракатлар суд биносига ёки сайёр суд биносига тайинланишидан бир оз фарқланади.

Ҳар иккала ҳолатда мазкур жараёнлар суднинг ажримлари асосида хулосага келинади.

Мазкур жараённинг ўта муҳимлиги сабабли судларга келиб тушган даъво аризаларини иш юритувга қабул қилиш ва сайёр суд мажлисига тайинлагандан то ҳал қилув қарорини қабул қилингунга қадар бевосита ва билвосита қўллаши мумкин бўлган қонун ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни таҳлил этиб, мазкур қонун ҳужжатларга сайёр суд мажлисларини ташкил этиш юзасидан тегишли ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш зарур ёки зарур эмаслигига ҳуқуқий баҳо бериш лозим деб топилди. Бунга асосий сабаблардан бири суд ишларни суд мажлиси биносида кўришида фақат процессуал қонун нормаларида фойдаланса, ишларни сайёр суд муҳокамасига тайинлаганда бир қатор давлат ва жамоат бирлашмалари билан ҳамкорлик қилиш зарурияти туғилмоқда. Мазкур талаблардан келиб чиққан ҳолда қуйидаги Қонун ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда сайёр суд мажлисини ўтказишда ҳамкорлик қилишга қаратилган бирон-бир норма ёки қонуннинг мавжуд-мавжуд эмаслиги ўрганилди. Хусусан:

Ўзбекистон Республикасининг “Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида”ги 2017 йил 11 сентябрдаги Қонунини ўрганилганда унинг 9-моддасида фуқаролар ва жисмоний шахслар билан сайёр қабуллар ташкил қилиш тартиби белгиланганлиги;

“Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги 2013 йил 22 апрелдаги Қонуни ўрганилганда мазкур қонунда сайёр судни ташкил этишда кўмаклашиш масаласи бирон-бир нормасида мавжуд эмаслиги;

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик, Оила ва Уй-жой кодексларининг қоидаларида ҳам сайёр суд тушунчаси ўз аксини топмаган.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг:

«Фуқаролик ишлари бўйича суд ҳаражатларини ундириш амалиёти тўғрисида»ги 2009 йил 24 ноябрдаги 14-сонли;

«Биринчи инстанция суди томонидан фуқаролик процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида»ги 2018 йил 19 майдаги 14-сонли;

«Фуқаролик ишларини суд муҳокамасига тайёрлаш тўғрисида»ги 2018 йил 24 августдаги 26-сонли;

«Судлар томонидан фуқаролик ишларини апелляция ва кассация тартибида кўриш амалиёти тўғрисида»ги 2018 йил 30 ноябрдаги 33-сонли;

«Суднинг ҳал қилув қарори ҳақида»ги 2019 йил 24 майдаги 12-сонли;

«Биринчи инстанция суди томонидан иқтисодий процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида»ги 2019 йил 24 майдаги 13-сонли;

«Судлар томонидан никоҳдан ажратишга оид ишлар бўйича қонунчиликни қўллаш амалиёти тўғрисида»ги 2011 йил 20 июлдаги 6-сонли қарорларида ҳам ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ёки кўриш бўйича тушунтиришлар ўз аксини топмаган.

Шунингдек, суд фаолиятига бевосита боғлиқ бўлган Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлигидан рўйхатдан ўтган Ўзбекистон Республикаси Ички Ишлар Вазирлигининг 2007 йил 12 январдаги «Судга келишдан бош тортган шахсларни мажбурий келтириш бўйича суд топшириқларини ижро этиш тартиби тўғрисида»ги Йўриқномани тасдиқлаш ҳақида»ги қарорлари ўрганиб чиқилганда, мазкур Йўриқномада ҳам сайёр судлар ҳақида тушунтиришлар берилмаган.

Ўрганиш натижаларидан шундай хулоса қилиндик, кейинги бўлимларда мазкур норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга ҳам судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаган вақтида ўзаро ҳамкорлик ва айрим ҳолатларни тартибга солувчи қоидаларни киритилиши мақсадга мувофиқ бўлади.

IV-Б0Б

**АМАЛДАГИ ҚОНУН ВА
НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ
ҲУЖЖАТЛАРИНИ САЙЁР СУД
МАЖЛИСЛАРИНИ ЎТКАЗИШГА
МУВОФИҚЛАШТИРИШ ВА
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БЎЙИЧА**

ТАВСИЯЛАР

4.1. Ўзбекистон Республикаси қонунлари ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларини сайёр суд мажлисларини ўтказишга мувофиқлаштириш

Судлар томонидан одил судловни амалга ошириш юзасидан мавжуд қонун ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар таҳлил этилганда ишларни сайёр суд муҳокамасига тайинлаш ва суд мажлисида кўриш жараёнларини тартибга солувчи қонун нормалари мавжуд эмаслиги, фақат Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 163-моддасининг 10-бандида сайёр суд мажлисига тайинлаш мумкинлиги, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Олий суди Раёсатининг 2017 йил 24 июндаги РС-09-17-сонли қарори билан тасдиқланган “Сайёр суд мажлисларини ўтказиш бўйича Услубий тавсиялар” да эса судьяларни сайёр суд мажлислари ўтказишда бажаришлари лозим бўлган кўрсатмалар берилган.

Бироқ, мазкур Кодекс ва қарорда ишларни сайёр суд мажлисига тайинлаш, суд мажлисини ўтказишнинг тартиби, ташкил этиш қоидалари берилмаган. Шунинг учун ҳам республика судларида сайёр суд мажлисларини ўтказишнинг ягона амалиёти мавжуд эмас.

Олдинги бўлимларда қайд этилган сайёр суд мажлисларини ўтказишдаги ижобий натижалар билан бир қаторда қатор муаммолар мавжудлиги, мазкур муаммоларни ҳал этиш учун амалдаги қонун ва норматив ҳужжатларига қўшимча ва ўзгартириш киритмасдан туриб уларни ҳал этиб бўлмаслигини таъкидлагандик, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Олий суди ваколатига киритилган қарорларга ҳам ваколат доирасидан келиб чиқиб, ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш мақсад қилинган.

Ўзгартириш ва қўшимчалар қуйидаги қисмларга ажратган ҳолда алоҳида-алоҳида тайёрлашни мақсадга мувофиқ деб олинди:

биринчи қисмида амалдаги Кодексларга – судьялар томонидан ишларни сайёр суд мажлисида кўриш учун тайинлаш ва ишларни суд мажлисида кўришни ташкил этишни такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш юзасидан;

иккинчи қисмида амалдаги Қонун ҳужжатларига - суд судьялари томонидан ишларни сайёр суд мажлисларини худудларда ўтказилишида бино, шунингдек жамоатчилик ва аҳоли вакиллари иштирокини таъминлашда айрим давлат органлари, идора ва ташкилотларининг ҳамда жамоат бирлашмаларининг амалий ёрдамларини кўзда тутувчи нормаларни киритиш юзасидан;

учинчи қисмида амалдаги Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленум ҳамда Раёсат қарорларига – судьяларини ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва уни ўтказишда қонун ва қонун ости ҳужжатларини қўллаш билан боғлиқ йўналишлар ва тавсиялар киритиш юзасидан;

тўртинчи қисмида амалдаги Ўзбекистон Республикаси Олий суд билан Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги, Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси, Ёшлар иттифоқи ва бошқа жамоат ташкилотлари билан тузилган Қўшма кўрсатмалар ва Ўзаро ҳамкорлик тўғрисидаги Меморандумларга – судьяларни ишларни сайёр суд мажлисида кўриш жараёнида жамоатчилик ва аҳоли вакиллари жалб этишда ўзаро ҳамкорлик қилиш бўйича тузиладиган турли келишувлар юзасидан;

бешинчи қисмида - суд судьяларининг сайёр суд мажлисларини ўтказишни ташкил этиш билан боғлиқ муаммоларини ҳал этиши мумкин бўлган янги ҳужжатларни ишлаб чиқиш юзасидан фикрлар бериш мақсад қилинган.

Тавсияларни тайёрлашда асосан судьялардан олинган таклифлар ва фикр-мулоҳазалар асос қилиниб олинган. Тавсияларни ишлаб чиқишда қуйидаги асосий йўналишларга аҳамият беришга қаратилган:

- » Ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва уларни сайёр судларда кўриш ҳуқуқини берувчи

хужжатларни амалдаги Кодекс ва норматив-хуқуқий хужжатларга киритиш;

- » Сайёр суд мажлисларида кўрилиши мумкин бўлган низолар ва уларни кўриш тартибини белгилаш;
- » Ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва низоларни сайёр суд мажлисларида кўриш тартибини ва тавсияларни ўз ичига олган судьялар учун тавсиянома ёки қўлланма ишлаб чиқиш;
- » Сайёр суд мажлисларини ўтказишни таъминлаш учун судьяларнинг моддий ва техник имкониятларини кучайтириш, хусусан сайёр суд мажлисига бориб келишлари учун транспорт воситалари ва махсус техника жихозлари билан таъминлаш;
- » Сайёр суд мажлис ўтказишда ноутбук ёки планшетлар билан таъминлаш;
- » Сайёр суд мажлисларига биноларни тайёрлаш ва аҳоли вакилларини жалб этиш механизмни ишлаб чиқиш;
- » Сайёр суд мажлисида тартибни сақлаш, судья ва суд ходимларини хавфсизлигини таъминлаш учун кўриқчилар билан таъминлаш бўйича норматив хужжатлар қабул қилиш;
- » Сайёр суд мажлислари ташкил этилганлиги муносабати билан қўшимча қилинган ҳаражатларини қоплаш меъёрларини ишлаб чиқиш;
- » Ишларни сайёр суд мажлислари кўришга мослаштирилган транспорт воситаларини ташкил этиш, яъни транспорт воситасининг ўзида кичик суд мажлис залини ташкил этиш;
- » Сайёр суд мажлисларини ўтказиш бўйича судьялар ва ходимларни малакаларини ошириш учун алоҳида дастур ишлаб чиқиш;

4.2. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексига:

1. 31-моддасига “агар судловга тегишлик қоидалари бўйича сайёр суд мажлисини ташкил этиш қўшни туман суд судловига тегишли бўйича ўтказиш” ҳақида қўшимча нормани киритиш;
2. 55-моддани матнини тўлиқ қайта кўриб чиқиш керак ва унда судья ёрдамчисини ишларни сайёр суд мажлисига тайинлаш ва кўришдаги аниқ вазифаларини кўрсатиб бериш керак;
3. 117-118 -моддаларига суд процессини сайёр суд мажлисига тайёрлаш бўйича илтимосини кўриш масаласи ҳал бўлгунга қадар тўхтатиб туриш бўйича норма киритиш;
4. 132 ва 135--моддаларига ишни сайёр суд мажлисини кўриш ва сайёр суд мажлисига суд процессига кўмаклашувчи шахсларни жалб этиш билан боғлиқ бўлган чиқимларни ундириш ҳақидаги нормани киритиш;
5. 143 ва 145-моддаларидаги процессуал мажбурлов чоралари таркибига, сайёр суд мажлисини ўтказиш чоғидаги тартибни бузиш билан боғлиқ ҳолатларга жавобгарлик масаласини киритиш;
6. 156-моддасидаги сайёр суд мажлисида иштирок этувчи шахслари ва суд жараёнига кўмаклашувчи шахсларга суд чақирув қоғозлари, зарур ҳолларда эса буюртма хатлар, телефонограммалар, телеграммалар ва хабардор қилинганлик факти қайд этилишини таъминлайдиган бошқа алоқа воситалари орқали судга чақирилиши ҳамда суднинг айрим процессуал ҳаракатлари тўғрисидаги нормаларни киритиш лозим;
7. 201-202, 203, 205-моддаларидаги нормаларга ишларни сайёр суд муҳокамасига тайёрлаш ва

тайинлаш вазифалари ҳақидаги нормани киритиш керак;

8. 206-моддасидаги судья ёрдамчисининг (катта ёрдамчисининг) ишни суд муҳокамасига тайёрлаш бўйича ҳаракатлари жумласига, ишларни сайёр суд мажлиси муҳокамасига тайёрлаш ва тайинлаш бўйича ҳаракатларини киритиш керак;
9. 208¹-модда, яъни сайёр суд мажлисларини, деган янги таҳрирдаги модда киритилиши ва унда сайёр суд мажлисини ўзига хос ҳолатларини очиб бериш керак;
10. 219-моддасига суднинг ишда иштирок этувчи шахсларнинг сайёр суд мажлисини ўтказиш бўйича илтимос киритиш ҳуқуқларини ва уни ҳал этиш тартибини киритиш керак;
11. 223-моддасига ишларни сайёр суд мажлисида кўрилаётган иш муҳокамасини кейинга қолдириш бўйича таклиф киритиш керак;
12. 247-моддасига сайёр суд мажлисини ўтказилаётганда ҳал қилув қарорини қабул қилиш учун суднинг алоҳида хонага (маслаҳатхонага) кириш нормалари очиб берилиши керак;
13. 276-моддасига суд мажлис баённомасига сайёр суд мажлисида иш юритилишини кўрсатувчи қоида киритилиши лозим;

4.3. Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексига:

1. 116-117-моддаларига сайёр суд мажлиси чиқимлари бўйича нормани киритиш;
2. 127-128-моддаларида сайёр суд мажлислари ҳақида суд хабарномалари ва чақирувларини юбориш тартиби ҳақидаги норма киритиш лозим:

3. 162-163-моддаларидаги ишни сайёр суд муҳокамасига тайёрлаш бўйича нормаларни киритиш лозим бўлади;
4. 163-моддага судьянинг ишни суд муҳокамасига тайёрлаш бўйича ҳаракатларидаги сайёр суд мажлиси юзасида қоида киритилишини;
5. 165¹-моддасини янги таҳрирда, сайёр суд мажлис ҳақидаги тушунчани киритилиши лозим;
6. 167-моддасига сайёр суд мажлисидаги тартиб қоида нормаларини киритиш керак;
7. 169-моддасига ишда иштирок этувчи шахсларнинг сайёр суд мажлисларини ўтказиш ҳақидаги аризалари ва илтимосномаларини ҳал қилиши тартиби киритилиши лозим;
8. 171-моддасига сайёр суд муҳокамасини кейинга қолдириш ҳақидаги норма киритиш керак;
9. 175-моддасига сайёр суд ҳужжатини қабул қилиш учун суднинг алоҳида хонага (маслаҳатхонага) кириши тартиби ҳақида норма киритиш керак;
10. 201-202-моддаларидаги суд баённомасида сайёр суд мажлиси ҳақидаги нормани киритиш керак;

4.4. Ўзбекистон Республикасининг айрим амалдаги қонун ҳужжатларига қўшимча ва ўзгартириш бўйича тавсиялар

1. Ўзбекистон Республикаси “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги 2013 йил 22 апрелдаги Қонунининг 13-моддасидаги фуқаролар йиғини кенгашининг ваколатлари қисмига қуйидаги таҳрирдаги янги хат бошларини киритишни:
“Оилавий низоларни сайёр суд мажлисида кўрилишида судлар билан ҳамкорлик қилади;

худудида кўриладиган сайёр суд мажлисларига аҳолисини вакилларини иштирок этишини таъминлаб беради;

сайёр суд мажлисини ўтказиш учун МФЙ худудидан бинони ажратилишида кўмаклашади; судга МФЙ да истеъқомат қилаётган шахслар ўртасида низолар судларда кўрилаётган вақтида низони МФЙ худудида сайёр суд мажлисида кўриб беришни илтимос қилиш;”

2. Ўзбекистон Республикаси «Ички ишлар органлари тўғрисида»ги 2016 йил 16 сентябрдаги қонуннинг 11-моддасининг иккинчи қисмининг “бедарак йўқолганларнинг турган жойини аниқлашда” жумласини “сайёр суд мажлисларида тартибларни сақлашда, бедарак йўқолганларнинг турган жойини аниқлашда” жумласи билан алмаштиришни;
3. Ўзбекистон Республикаси “Прокуратураси тўғрисида”ги 1992 йил 9 декабрдаги Қонунининг 35-моддасининг 1-қисмидаги “судларда ишларни кўриб чиқишда” деган жумласини “судларда ва сайёр суд мажлисларида ишларни кўриб чиқишда” деган қўшимча киритишни;

4.5. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми ҳамда Раёсат қарорларига қўшимча ва ўзгартиришлар киритиш бўйича тавсиялар

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг қуйидаги қарорларига судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва суд мажлисларини ўтказиш бўйича аниқ нормаларни киритиш тавсия этилади:

«Фукаролик ишлари бўйича суд ҳаражатларини ундириш амалиёти тўғрисида»ги 2009 йил 24 ноябрдаги

14-сон қарорининг нормаларига сайёр судда қилинган мутахассисларнинг ҳаражатларини ундириш масаласида;

«Биринчи инстанция суди томонидан фуқаролик процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида»ги 2018 йил 19 майдаги 14-сон қарорининг нормаларига ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва суд мажлисида кўришни кўзда тутадиган қўшимча ва ўзгартиришларни киритиш юзасидан;

«Фуқаролик ишларини суд муҳокамасига тайёрлаш тўғрисида»ги 2018 йил 24 августдаги 26-сон қарорининг нормаларига ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлашни кўзда тутадиган қўшимча ва ўзгартиришларни киритиш юзасидан;

«Судлар томонидан фуқаролик ишларини апелляция ва кассация тартибида кўриш амалиёти тўғрисида»ги 2018 йил 30 ноябрдаги 33-сон қарорида апелляция ва кассация инстанцияларининг ишларини сайёр суд мажлисларига тайинлаш нормаларини киритишни бўйича;

«Суднинг ҳал қилув қарори ҳақида»даги 2019 йил 24 майдаги 12-сон қарорининг 7-банди иккинчи хат бошидаги “вақти ва жойи” жумласини, “вақти ва жойи (агар сайёр суд мажлиси бўлса, уни кўрсатиши)” жумласи билан ўзгартирилишини;

«Биринчи инстанция суди томонидан иқтисодий процессуал қонун нормаларини қўллашнинг айрим масалалари тўғрисида» 2019 йил 24 майдаги 13-сон қарорининг 5-бандидан кейин 5¹-бандни қўшиш ва унда ишни сайёр суд муҳокамасига тайёрлаш масалаларини ёртишни;

11-банди таҳририга сайёр суд мажлисига хабар бериш нормасини киритишни;

18-бандига, тарафларнинг ишни сайёр суд мажлисидаги кўриш бўйича илтимосномаларини ҳал этиш тартибини киритишни;

«Судлар томонидан никоҳдан ажратишга оид ишлар бўйича қонунчиликни қўллаш амалиёти тўғрисида»ги

2011 йил 20 июлдаги 6-сонли қарорининг 15-бандига янги таҳрирдаги, “тарафларни, хотин-қизлар қўмиталари ва бошқа жамоат ташкилотларининг илтимосига асосан ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш мумкин” деган жумлани киритишни;

Шунингдек, сайёр суд мажлисига тайинлаш ва сайёр суд мажлисида кўриш ҳақидаги нормаларни қуйидаги Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумларига киритиш тавсия этилади:

“Банкротлик тўғрисидаги қонун ҳужжатларини иқтисодий судлар томонидан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида”ги 2006 йил 27 январдаги 142-сонли;

“Қишлоқ хўжалигида қонунийликни таъминлаш ва ердан фойдаланишдаги суиистеъмолчиликларнинг олдини олишда хўжалик судларининг ролини ошириш тўғрисида”ги 2004 йил 12 мартдаги 115-сонли қарорларига.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Раёсатининг 2017 йил 24 июндаги РС-09-17-сонли қарори билан тасдиқланган “Сайёр суд мажлисларини ўтказиш бўйича Услубий тавсиялар”ни бекор қилиб, унинг ўрнига Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг “Республика судлари томонидан ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва уларни ташкил этиш билан боғлиқ ҳаракатларни амалга ошириш тўғрисида”ги қарорини қабул қилишни ва қарорда суд судьяларининг ишларни сайёр суд мажлисларига тайёрлаш ва уни ўтказиш бўйича, сайёр судга бориш ва келишни ташкил этиш, сайёр суд мажлисларига кўриқчиларни ва иштирокчиларни жалб этиш тартиби, сайёр суд ўтказиш билан боғлиқ ҳаражатларни ундириш ва сайёр суд мажлисини якунида суд қарорларини эълон қилиш тартиб тамойили юзасидан аниқ нормалар киртиш тавсия этилади.

4.6. Ўзбекистон Республикаси Олий суд билан Республика вазирлик ва қўмиталари билан имзоланган Қўшма кўрсатмаларга қўшимча ва ўзгартириш киритиш

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг Қўриқлаш бош бошқармаси ва унинг ҳудудий бўлинмалари Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси таркибига ўтказиш ҳақидаги 2019 йил 3 июлдаги 555-сон қарорининг 1-иловасига асосан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардиясининг қўриқлаш хизмати ҳақида НИЗОМ”нинг 2-бандидаги “идоравий қўриқлаш тушунчасидаги “республика давлат ва хўжалик...” деган жумласини **“республикаси судлари, давлат ва хўжалик”** деган жумла билан алмаштиришни;

Низомнинг 22-бандига қуйидаги таҳрирдаги янги хат бошини киритишни:

“судлар томонидан ўтказиладиган сайёр суд мажлисларида тинчликни сақлаш орқали;“

Шунингдек ҳозирда ўз кучини йўқотган Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Ички Ишлар Вазирлигининг Ўзбекистон Республикаси Олий суд билан келишилган ҳолда қабул қилинган «Судга келишдан бош тортган шахсларни мажбурий келтириш бўйича суд топшириқларини ижро этиш тартиби тўғрисида»ги Йўриқномани тасдиқлаш ҳақида»ги 2007 йил 12 январдаги қарорини судлар томонидан сайёр суд мажлисларини ўтказишдаги нормаларини киритган ҳолда Миллий гвардия билан янги таҳрирда қабул қилишни;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2018 йил 2 февралдаги ПФ-5325-сон Фармониغا асосан

ташкил этилган Хотин-қизлар қўмиталари ҳамда Оила марказларининг кейинчалик Адлия вазирлигидан рўйхатдан ўтган Уставларига судлар билан ҳамкорлик қилиш ва сайёр суд мажлисларини ташкил этишда кўмаклашиш бўйича нормани киритишни, шунингдек Республика Хотин-қизлар қўмитаси, Республика Оила маркази ҳамда уларнинг вилоят ва туман бўлимлари билан ўзаро ҳамкорлик тўғрисидаги Келишувларни тузиш, мазкур келишувларда Хотин-қизлар қўмиталари, Оила марказлари ва уларнинг тармоқ бўлимларининг ҳудудий судларга сайёр суд мажлисларини ташкил этишда, ушбу суд мажлисларига кенг жамоатчиликни жалб этишда кўмаклашишларини белгилаб қўйилишини;

Ўзбекистон Республикаси Олий суди билан Ўзбекистон Республикаси Хотин-қизлар қўмитаси ўртасида ўзаро ҳамкорлик тўғрисида тузилган Келишувларни такомиллаштирган ҳолда ишларни сайёр суд мажлисларда кўрилишида кенг жамоатчилик ва аҳоли вакиллари жалб этишга кўмаклашиш шартлари киритилган Келишувларни Республика “Нуроний” ва “Маҳалла” жамғармалари, Ёшлар иттифоқи ва бошқа жамоа бирлашмалари билан ҳам имзолашни;

Судлар томонидан сайёр суд мажлисларини ўтказиш жойларига бориб келиш учун транспорт воситаси билан таъминлаш бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий суд ҳузуридаги судлар фаолиятини таъминлаш департаменти қошида “Вилоят судлари навбатчи машиналари”ни ташкил этиш бўйича ва “Навбатчи машиналардан фойдаланиш тартиби ҳақидаги Низом”ни ишлаб чиқиш тавсия этилади.

Ўзбекистон Республикаси Олий суди ҳузуридаги судлар фаолиятини таъминлаш департаменти тегишли ҳудуд туман ҳокимлари, МФЙ ва бошқа ташкилотлари билан сайёр суд мажлисларини ўтказиш учун ажратиш мумкин бўлган бинолар ва ҳудудлар рўйхати, уларнинг манзиллари ҳамда биноларнинг сайёр суд мажлисларини ўтказиладиган хоналарига қўйиладиган талаб (электр энергиясини зулуksиз бўлиши, иссиқлик тизимини ишлаши, тиббиёт

ходимларини бўлишлиги) ва жиҳозлар ҳақидаги Ҳамкорлик Келишувини имзолашини;

Ўзбекистон Республикаси Олий суди ҳузуридаги судлар фаолиятини таъминлаш департаменти Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардиясининг тегишли шаҳар ва туман бўлимлари билан судлар томонидан сайёр суд мажлислари ўтказиладиган ҳудудларни қўриқлаш ишларини ташкил этиш бўйича шартномалар тузиш, шартнома шартларида қўриқчилар сони ва мажлисининг ўтказиладиган даврийлиги, шунингдек Миллий гвардия ходимларини сайёр суд мажлисларига жалб этиш қоидаларини ишлаб чиқиш;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги “Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида”ги Фармонининг бажарилиши асосан Адлия вазирлиги тизимидаги бўлимларга юклатилганлиги, шунингдек судларни ишларни сайёр суд мажлисларида ўтказилишининг асосий мақсади аҳолини ҳуқуқий маданиятини оширишга қаратилганидан келиб чиққан ҳолда Ўзбекистон Республикаси Олий суди билан Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ўртасида ўтказиладиган сайёр суд мажлислари орқали аҳолини ҳуқуқий маданиятини ошириш, суд қарорларини шаффофлигини таъминлашга қаратилган ўзаро ҳамкорлик Келишувини тасдиқлаш, Келишувнинг асосий мақсадларидан бири этиб Адлия бўлимлари томонидан сайёр суд мажлисларига тегишли ҳудудда истеъқомат қилаётган аҳолини жалб этиш вазифасини белгилашни;

Ўзбекистон Республикаси Олий суд томонидан судьяларни сайёр судларини ўтказишда қулайлик туғдириш учун мавжуд норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар асосида “Ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва уларни ўтказиш юзасидан ТАВСИЯНОМА” ишлаб чиқиб, барча суляларга тарқатишни;

Ўзбекистон Республикаси Олий суди ҳузуридаги судлар фаолиятини таъминлаш департаменти томонидан

Республикани барча вилоятлари судларига автобуслар олиб берилишини ҳамда ажратилган автобус салонларини суд мажлисини ўтказишга мослаштириш;

Ўзбекистон Республикаси Олий суди томонидан судларнинг оммавий ахборот воситалар билан ўзаро ҳамкорликларини тартибга солувчи Низом ишлаб чиқиш лозим;

Ўзбекистон Республикаси Олий суди билан Ўзбекистон Релерадио комитети ўртасида ўзаро ҳамкорлик тўғрисида келишув имзолан;

Вилоят судларида барча судларга ҳизмат кўрсатадиган матбуот котиби штат бирлигини жойи этиш тавсия этилади.

V-БОБ

СУДЛАР ТОМОНИДАН САЙЁР СУД МАЖЛИСЛАРИНИ ЎТКАЗИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БЎЙИЧА АМАЛДАГИ ҚОНУН ВА НОРМАТИВ- ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАРГА ҚЎШИМЧА ВА ЎЗГАРТИРИШЛАР КИРИТИШ БЎЙИЧА

ТАКЛИФЛАР

5.1. Ўзбекистон Республикаси амалдаги қонун ҳужжатлари ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш бўйича

ФИКРЛАР

Мазкур лойиҳа билан ишлаш даврда суд-ҳуқуқ соҳасида узоқ йиллар мобайнида амалиётда ишлаб келаётган судьялар ҳамда процессуал қонунчилик муаммолари билан ишлаб келаётган олимлар билан бўлган суҳбатларда ишларни суд муҳокамасига тайинлаш ҳамда суд мажлисларида кўрилиши бўйича мавжуд қонун ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш бўйича таклифлари ўрганилганда, икки ҳилдаги таклифлар келиб тушди, хусусан:

Биринчи фикр: Ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва сайёр суд мажлисида кўриш бўйича нормаларини қонун ва қонун ости ҳужжатларига нормалар киритиш лозимлигини, қонунларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши судьяларга қатор қулайликлар ва имкониятлар яратилишини ва улар ишларни сайёр суд мажлисида кўришда қандай ҳаракатларни амалга оширишларини белгилаб бериш билан бир вақтида, кенг жамоатчилик ва аҳоли вакилларига сайёр суд мажлислари ҳақидаги тушунчаларини, сайёр суд мажлисларини ўтказишдан қилинган асосий мақсад ҳуқуқий маданиятни оширишга қаратилганлиги, сайёр суд мажлисларида суд мажлисини ва қабул қилинадиган қарорларини шаффофлигини таъминлаш ҳизмат қилишини таъкидлайдилар;

Иккинчи фикр: Ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлаш ва уларни сайёр суд мажлисларида кўриш давр талаби эканлиги, агар аҳолини ҳуқуқий маданияти ва онги ривожланган сари ҳамда медиация институтларининг кенг кўламда қўлланилиши бошланса, судьялар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларига тайинлашларига эҳтиёж кўп бўлмаслигини, шунинг учун амалдаги Процессуал

кодексларига қўшимча ва ўзгартиришлар киритиш шарт эмаслигини, фақат Ўзбекистон Республикаси Олий суди Раёсатининг 2017 йил 24 июндаги РС-09-17-сонли қарори билан “Сайёр суд мажлисларини ўтказиш бўйича Услубий тавсиялар”ни қайта алоҳида Ўзбекистон Республикаси Олий судининг “Судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш муаммолар ҳақида”ги Пленум қарори этиб қабул қилиш етарли эканлигини таъкидлайдилар.

Мазкур келтирилган ҳар қайси фикрларга қайсидир маънода қўшилиш мумкин, агар фақат Раёсат қарорини такомиллаштириш билан чекланадиган бўлинса, у ҳолда судьяларни ишларни сайёр суд мажлисларида кўришда вужудга келаётган муаммоларнинг катта қисми ҳал этилмасдан қолиб кетишлиги кўриниб турибди. Агар қонунларга қатъий нормаларни киритиладиган бўлса (ишларни камида 30 фоизини сайёр суд мажлисларида кўриш), у ҳолда келажакда кутиладиган ижобий ўзгаришлар, яъни аҳолининг ҳуқуқий маданиятини юксалиши ҳамда медиация институтларининг ривожланиши сайёр судларни ўтказишга бўлган талабни камайтириши мумкин.

Ҳар қандай ҳолатда ҳам судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларида кўришларига бўлган эҳтиёж умуман йўқ бўлмаслигини эътиборга олган ҳолда, қонун ва норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга қатъий сайёр суд мажлисларини фоизларини кўрсатмаган ҳолда ўзгартириш ва қўшимчалар киритишни мақсадга мувофиқ деб ҳисобланади.

Шунинг учун қўйидаги жадвалларда тақдим этиладиган Кодекс ва қонун нормаларига киритилиши тавсия этиладиган нормалар судьяларнинг сайёр суд мажлисини ташкил этишдаги муаммоларини тўлиқ бартараф этмасда, лекин судьяларнинг мазкур ишларни ташкил этишларида катта кўмак беради ва йўналишларни кўрсатади деган умиддамиз.

Юқоридаги фикрларда келиб чиқиб, қўйида бир қатор процессуал кодексларга ҳамда қонунларга аниқ ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тавсия этилади.

5.2. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш бўйича

ТАКЛИФЛАР

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
1	Янги таҳрирда	31-модданинг иккинчи хат бошига янги таҳрирдаги 4-бандни киритишни: 4) ишда иштирок этувчи тарафлардан ишни сайёр суд мажлисида кўриш учун таклиф тушса ва сайёр судни ўтказиш жойи бошқа суд юрисдикциясига тегишли бўлиб қолса.	Суднинг хизмат кўрсатиш юрисдикцияси бир неча аҳоли яшайдиган туман ҳудудларига тегиш-ли бўлиб, айрим вақтда тарафлар низолашаётган объект қўшни туман ҳудудига жойлашган бўлишлиги ва сайёр суд мажлисини ўтказиш қўшни туман ҳудудига тегишли бўлиб қолган ҳолатлари кўп учраб турибди. Шунга кўра, судга шундай ҳолатда бошқа судга ўтказиш ваколати берилиши дозим.
2	Янги таҳрирда	55-моддасига қуйидаги таҳрирда иккинчи хат бошини киритишни: Суд мажлиси котиби ишларни суд мажлисида ёки сайёр суд мажлисида кўриш юзасидан суд мажлиси иштирокчиларига хабарномаларни юборади.	Суд ишларини суд мажлисларига тайинлан-гандан кейин тарафларга иш суд биносида ёки сайёр суд мажлиси бўлишлиги ҳақида олдин-дан хабардор қилинишини таъминлайди.

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
3	Янги таҳрирда	117-моддаси 2-қисмига янги таҳрирдаги 7-бандни киритишни: 7) Тарафлардан ишни сайёр суд мажлиси муҳокамасига тайинлаш ҳақида илтимоснома келиб тушганда, агар ишни сайёр суд мажлисида кўриш биноси аниқланмаган бўлса;	Суд процессининг ҳар қандай вақтида тарафлардан ёки процесс иштирокчиларидан суд муҳокамасини сайёр суд мажлисида ўтказиш талаб этилганда, агар сайёр суд мажлисини ўтказиш жойи ва биноси аниқ бўлмаса, аниқлангунга қадар иш юритишни тўхтатиб туриш лозим бўлади;
4	118-модданинг 11-банди: 11) ушбу Кодекс 117-моддасининг 7- банди-да назарда тутилган ҳолларда тўхтатиб турилади.	118-модданинг 11-банди қуйидаги янги таҳрирда берилишини: 11) ушбу Кодекс 117-моддасининг 7- бандида назарда тутилган ҳолларда — сайёр суд мажлиси ўтказиш биноси ва худуди аниқлангунга қадар тўхтатиб турилади.	Суд мажлисини сайёр мажлислан ўтказиш жойи аниқлаб бўлгандан кейингина тарафларни сайёр суд мажлиси ўтказиладиган ҳудуд ва бино ҳақида хабардор қилинади, акс ҳолда ишни кўриш муддати бузилиши мумкин.
5	132-моддасининг 1-банди: 1) гувоҳларга, эксперт-ларга, мутахассисларга, таржимонларга тўланиши лозим бўлган суммалар;	132-модданинг 1-банди қуйидаги янги таҳрирда баён этилсин: 1) гувоҳларга, эксперт-ларга, мутахассисларга, таржи-монларга, ишни сайёр суд мажлисида кўриш билан боғлиқ ҳаражатлар тўланиши лозим бўлган суммалар;	Судья томонидан сайёр суд мажлисини ўтказиш билан боғлиқ ҳаражатлар тарафлардан ундирилиши белгиланиш лозим;
6	135-моддаси таҳрир Гувоҳлар, экспертлар ва мутахассисларга, таржи-монларга тўланиши лозим бўлган	135-моддаси қуйидаги янги таҳрирда баён этилишини: Гувоҳлар, экспертлар ва мутахассисларга, таржи-монларга, сайёр суд ўтказилганлиги учун тўланиши лозим бўлган	Ишларни сайёр суд мажлисларида кўрилганлик бўйича чиқимлар Олий суд томонидан белгиланиши лозим;

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
	суммалар ёки жойида кўздан кечиришни ўтказишга доир харажатлар учун зарур бўлган суммалар тегишли илтимоснома билан мурожаат қилган тараф томонидан суднинг депозит ҳисобварағига олдиндан киритилади.	суммалар ёки жойида кўздан кечиришни ўтказишга доир харажатлар учун зарур бўлган суммалар тегишли илтимоснома билан мурожаат қилган тараф томонидан суднинг депозит ҳисобварағига олдиндан киритилади.	
7	Янги таҳрирда	143-моддасига янги таҳрирда 4-банд қиритилсин: 4) сайёр суд мажлислари ўтказилаётган бино ёки худуддан чиқариб юбориш;	Аксарият ҳолатларда ўтказилаётган сайёр суд мажлислари ўтказилаётган бино ёки худудда тарафлардан бири нотинчлик ва жанжаллар келтириб чиқишига ҳаракат қилади.
8	156-модданинг 1-қисми таҳрири: Ишда иштирок этувчи шахслар, шунингдек экспертлар, мутахассислар, таржимонлар ва гувоҳлар суд чақирув қоғозлари, зарур ҳолларда эса буюртма хатлар, телефонограммалар, телеграммалар ва хабардор қилинганлик факти қайд этилишини	156-модданинг 1-қисми куйидаги таҳрирда баён қилинсин: Ишда иштирок этувчи шахслар, шунингдек экспертлар, мутахассислар, таржимонлар ва гувоҳлар суд чақирув қоғозлари, зарур ҳолларда эса буюртма хатлар, телефонограммалар ва хабардор қилинганлик факти қайд этилишини таъминлайдиган бошқа алоқа воситалари орқали суд ва сайёр суд мажлисига чақирилади	Суд мажлисларини олдиндан сайёр суд мажлисига тайинланганини тарафлар билишлари ва суд чақирув хабарномалари сайёр суд мажлисига етиб боришларини имкониятларини эътиборга олган ҳолда тайинланиш имконини беради.

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
	таъминлайдиган бошқа алоқа воситалари орқали судга чақирилади ҳамда суднинг айрим процессуал ҳаракатлари тўғрисида хабардор қилинади.	ҳамда суднинг айрим процессуал ҳаракатлари тўғрисида хабардор қилинади.	
9	Янги таҳрирда	201-модда 2-қисмига қуйи-даги таҳрирдаги еттинчи ўат боши киритилишини: ишни сайёр суд мажлисига тайинлаш ёки тайинламаслик масала-сини аниқлаш;	Судья ишни суд муҳокамасига тайёрлаш вақтининг ўзида сайёр суд мажлисини ўтказиш ёки ўтказмаслик масаласини ҳал этиши, ишни сансалорчиликка йўл қўймаслигига, тарафларни ўз вақтида суд мажлиси ўтказиладиган жойга етиб боришига сабабчи бўлади. Судья томонидан қайси низоларни сайёр суд мажлисига тайинлаш мумкин эмаслигини билган ҳолда, мазкур масалага олдиндан ойдинлик киритиши суд ишларини асосиз қолдирмасликни олдини олади.
10	Янги таҳрирда	205-моддага янги таҳрир-даги иккинчи қисм киритилишини: Судья агар ишни сайёр суд мажлисида кўришни лозим деб топса, ишни суд мажлисида муҳокамага тайинлаш тўғрисидаги ажримда бу ҳақида кўр-	Судья томонидан ишларни сайёр суд мажлиси муҳокамасига тайинлаш ҳақида албатта ажримда кўрсатиши, шунингдек сайёр суд мажлиси бўладиган ҳудудни ва жойни суд мажлисини ўтказиш

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
		сатиши ҳамда ишни сайёр суд мажлисида кўрадиган жой ва суд мажлисида қатнашувчи жамоат-чиликка хабар бериш юзасидан кўрсатмалар беради.	имкониятларини ўрганиши, шунингдек суд мажлисида иштирок этадиган жамоатчилик вакиллари аниқлаши ва уларни таклиф этиш чораларини кўриши лозим.
11	206-модданинг 1-бинди: 1) судьяга келиб тушган аризаларни ўрганади ва уларни кўриш юзасидан таклифлар киритади, суд ҳужжатлари лойиҳаларини тайёрлайди;	206-модданинг 1-банди қуйидаги янги таҳрирда баён қилишини: 1) судьяга келиб тушган аризаларни ўрганади ва уларни суд биносида ёки сайёр суд мажлисида кўриш юзасидан таклиф-лар киритади, суд ҳужжатлари лойиҳаларини тайёрлайди;	Ариза келиб тушиб, судья фуқаролик ишини кўзғатиб, уни иш юритувига қабул қилгандан кейинги ҳаракати уни суд муҳокамасига тайёрлаш бўлиб, шу жараён мобайнида ишни суд биносида ёки сайёр суд биносида кўриш аниқланиб олиниши, ишни ўз вақтида тайинланишига ҳамда суд иштирокчиларига суд муҳокамаси ҳақидаги хабарларни ўз вақтида етказиш имконини беради.
12	208-модданинг 1-қисми: Иш муҳокамаси ишда иштирок этувчи шахсларни албатта хабардор қилган ҳолда суднинг очиқ мажлисида ўтади.	208-модданинг 1-қисми қуйидаги янги таҳрирда баён этилсин: Иш муҳокамаси ишда иштирок этувчи шахслар-ни албатта хабардор қилган ҳолда суднинг биносида ёки сайёр суд мажлиси ўтказиш учун тайинланган бинода очиқ мажлисида ўтади.	Судья томонидан ўтказиладиган суд мажлисини қаерда ўтказилиши катта аҳамиятга эга, шунингдек судья ишларни сайёр суд мажлисида кўриши мумкинлигини нормага солиб беради.
13	Янги модда	208¹-модда. Сайёр суд мажлиси ўтказиш Сайёр суд мажлиси мазкур суд биносидаги	Қонун нормасида ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш тартиби бўлиши,

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
		залидан ташқаридаги ҳар қандай бинода, хусусан бошқа суд биносида, жамоатчилик ва аҳоли қатлами кўп яшайдиган ёки ишлайдиган ҳудуддаги бинолар ва бошқа махсус жойларда ўтказилиши мумкин. Сайёр суд мажлисини ўтказишда суд биносида ўтказиладиган суд мажлисини ўтказишга бўлган талаблар қўлланилади.	қолаверса судья сайёр суд мажлисини амалга оши-риш бўйича нормаларни билиши зарурлигидан келиб чиқиб тавсия этилмоқда. Бундан ташқари сайёр суд мажлисларини бошқа суд биносида ўткази-лишини сайёр суд мажлиси бўлишлиги юзасидан ҳам турли фикрларни бартараф этади.
14	219-модда Ишда иштирок этувчи шахсларнинг янги далилларни талаб қилиб олиш тўғрисидаги ва ишни муҳокама қилиш билан боғлиқ бошқа барча масалалар бўйича илтимосномалари ишда иштирок этувчи бошқа шахсларнинг фикр-мулоҳазалари эшитилганидан кейин суднинг ажрими билан ҳал қилинади.	219-модда куйидаги янги таҳрирда баён этилсин: Ишда иштирок этувчи шахсларнинг ишни сайёр суд мажлисига тайинлаш ҳақидаги, янги далил-ларни талаб қилиб олиш тўғрисидаги ва ишни муҳокама қилиш билан боғлиқ бошқа барча масалалар бўйича илти-мосномалари ишда ишти-рок этувчи бошқа шахсларнинг фикр-мулоҳазалари эшитил-ганидан кейин суднинг ажрими билан ҳал қилинади.	Суд процессининг иштирокчилари судья тарафларни музокара сўзларини эшитишга ўтгунга қадар суд муҳокамасини сайёр суд мажлисида ўтказиш ҳақидаги илтимосно-масини бериш ҳуқуқини мустаҳкамлаш, ишларни шаффофлиги ва қарор-ларнинг адолатлигини таъминлашга хизмат қилиши мумкин.

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
15	Янги таҳрирда	223-моддасига янги таҳрирдаги 13-банд киритилишини: 13) ишни сайёр суд мажлисида кўриш учун тайинланганда	Судья суд муҳокамасини иштирокчиларнинг илтимосига асосан қолдирганда, албатта ишни сайёр суд мажлиси кўрилиши мумкин бўлган вақтни белгилаши керак ёки ишни вақтинча тўхтатган ҳолда тараф-ларга ва суд процессининг бошқа иштирокчиларига сайёр суд мажлисини жойи ва суд мажлиси ўтказиладиган бино ва унинг хонаси аниқ бўлгандан кейингина суд муҳокамасини ўтказиш ҳақида хабардор қилиши керак.
16	Янги таҳрирда	247-моддага янги таҳрир-даги иккинчи қисм билан тўлдириш ҳақида: Суд муҳокамаси сайёр суд мажлисида ўтказилган ҳолларда бинода махсус маслаҳатхона учун жой тайёрланади.	Аксарият сайёр суд мажлислари ўтказиладиган биноларда маслаҳатхонага чиқиш имкони йўқ, судьялар суд мажлиси ўтказилган хонада қолиши суд мажлисининг иштирокчилари учун ноқулайликлар келтириши мумкин, шунинг учун бинода имкониятдан келиб чиққан ҳолда алоҳида маслаҳатхона тайёрланиши лозим.

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
17	Янги таҳрирда	276-моддага янги мазмун-даги иккинчи ҳат боши киритишни: Суд мажлислари сайёр суд мажлисида ўтказилган ҳолатлар суд мажлиси баённомасида кўрсатилади.	Амалиётда суд мажлиси котиблари томонидан баённома юритишда сайёр суд мажлисида ўтказилганлиги кўрсатилмасдан қолган ҳолатлар мавжуд, шуни олдини олиш мақсадида суд мажлиси баённомасида сайёр суд мажлиси ўтказилганлиги кўрсатилиши лозим.

5.3. Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш бўйича

ТАКЛИФЛАР

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
1	Янги таҳрирда	39-моддасига қуйидаги мазмундаги 3-бандни киритишни: 3) ишда иштирок этувчи тарафлардан ишни сайёр суд мажлисида кўриш учун таклиф тушса ва сайёр судни ўтказиш жойи бошқа суд юрисдикциясига тегишли бўлиб қолса;	Иқтисодий судларнинг хизмат кўрсатиш юрисдикцияси бир неча аҳоли яшайдиган туман ҳудудларига тегишли бўлиб, айрим вақтда тарафлар низолашаётган объект қўшни туман ҳудудида жойлашган бўлишлиги ва тарафлар илтимос қилаётган сайёр суд мажлисини ўтказиш қўшни туман ҳудудига тегишли бўлиб қолган ҳолатлари кўп учраб турибди.

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
2	Янги таҳрирда	102-моддага янги таҳрирда янги 5-банд киритилишини: 5) тарафлардан ишни сайёр суд мажлисида кўриш бўйича илтимоснома келиб тушганда.	Судга тарафлардан ишни сайёр суд мажлисида кўриш ҳақида илтимоснома келиб тушса ва ушбу илтимоснома қаноатлантирилган ҳолларда судья ишни сайёр суд мажлисига иаймнлаш учун қолдириши мумкин. Ишни тўхтатиб кўйилишига сабаб суд мажлисини сайёр суд мажлиси ўтказиладиган бино аниқлаш чўзилиб кетган ҳолларда ишни кўриш муддати бузилиши мумкин.
3	116-модданинг 1-қисми: Суд чиқим-лари суд хабарномалари ва суд ҳужжат-ларини юбориш билан боғлиқ почта харажат-ларидан, суд тайинлаган экспертизани ўтказиш, гувоҳни чақириш, далилларни жойида кўздан кечириш, суд мажлисини видеоконференц-алоқа режимида ўтказиш билан боғлиқ харажат-лардан, шунингдек ишни кўриш билан боғлиқ бошқа харажат-лардан иборатдир.	116-модданинг 1-қисмини куйидаги янги таҳрирда баён этишини: Суд чиқимлари суд хабарномалари ва суд ҳужжатларини юбориш билан боғлиқ почта харажатларидан, суд тайинлаган экспертизани ўтказиш, гувоҳни чақириш, далилларни жойида кўздан кечириш, сайёр суд мажлисларини ўтказиш, суд мажлисини видео-конференцалоқа режимида ўтказиш билан боғлиқ харажатлардан, шунингдек ишни кўриш билан боғлиқ бошқа харажатлардан иборатдир.	Суд томонидан ёки судга таклиф этилган мутахассис ва бошқа кўмаклашувчи шахсларнинг харажатларини қоплаш кўзда тутилиши лозим.

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
4	117-модданинг 1-қисми: Экспертлар, мутахассис-лар, гувоҳлар ва таржимонларга судга келиш билан боғлиқ бўлган йўлкира, хона ижараси бўйича харажатларнинг ўрни қопланади ва кундалик харажатлар учун ҳақ тўланади.	117-модданинг 1-қисми қуйидаги янги мазмунда байн этилсин: Экспертлар, мутахассис-лар, гувоҳлар ва таржимонларга судга келиш ёки сайёр суд мажлисига бориш билан боғлиқ бўлган йўлкира, хона ижараси бўйича харажатларнинг ўрни қопланади ва кундалик харажатлар учун ҳақ тўланади.	Суд томонидан суд харажатларини ундир-ишда албатта сайёр суд мажлисига қилинган сарф-харажатларни ундириш белгиланиши лозим.
5	127-моддаси таҳрири: Ишда иштирок этувчи шахслар суд муҳокамасининг вақти ва жойи тўғрисида суд ажрими орқали хабардор қилинади, ажрим топширилганлиги маълум қилинадиган буюртма хат орқали юборилади ёки ушбу шахсларга тилхат олиб топширилади ёхуд хабардор қилинганлиги факти қайд этилишини таъминлай-диган алоқа воситаларидан фойдаланган ҳолда хабардор қилинади. Иқтисодий	127-моддаси қуйидаги янги таҳрирда баён этилсин: Ишда иштирок этувчи шахслар суд муҳокамасининг ўз биносида ёки сайёр суд мажлисиде ўтказилиши вақти ва жойи тўғрисида суд ажрими орқали хабардор қилинади, ажрим топширилганлиги маълум қилинадиган буюртма хат орқали юборилади ёки ушбу шахсларга тилхат олиб топширилади ёхуд хабардор қилинганлиги факти қайд этилишини таъминлайдиган алоқа воситаларидан фойдаланган ҳолда хабардор қилинади. Иқтисодий суд ишларини юритишнинг бошқа иштирокчилари ажрим орқали, зарур ҳолларда эса суд чақирув	Судья ишни суд биносиде ёки сайёр суд мажлисига тайёрлаган-лигини олдиндан тарафлар ва ишда иштирок этувчиларига хабар бериши уларнинг суд муҳокама-сига ўз вақтида келишларини таъмин-лашга хизмат қилади.

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
	суд ишларини юритишнинг бошқа иштирокчилари ажрим орқали, зарур ҳолларда эса суд чақирув қоғозлари, телеграммалар, факслар, телетайплар ҳамда бошқа алоқа воситалари орқали хабардор қилинади ва судга чақирилади.	қоғозлари, телеграммалар, факслар, телетайплар ҳамда бошқа алоқа воситалари орқали хабардор қилинади ва судга чақирилади.	
6	162-моддаси 1-қисми: Судья ишни суд муҳокамасига тайёрлаш тўғрисида ажрим чиқаради, унда ўзи ҳамда ишда иштирок этувчи шахслар томонидан амалга оширилиши лозим бўлган ҳаракатлар, ушбу ҳаракатлар амалга оширилиши керак бўлган муддатлар, суд муҳокамасини ўтказиш вақти ва жойи кўрсатилади.	162-моддасининг 1-қисми қуйидаги янги таҳрирда баён этилсин: Судья ишни суд муҳокамасига тайёрлаш тўғрисида ажрим чиқаради, унда ўзи ҳамда ишда иштирок этувчи шахслар томонидан амалга оширилиши лозим бўлган ҳаракатлар, ушбу ҳара-катлар амалга оширилиши керак бўлган муддатлар, суд муҳокамасини ўз биносида ёки сайёр суд мажлисида ўтказиш вақти ва жойи кўрсатилади.	Судья ишни суд биносида ёки сайёр суд мажлисига тайёрлаган-лигини олдиндан аниқ белгилаши тарафларнинг суд муҳокамасига ўз вақтида келишларини таъминлашга хизмат қилади.

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
7	165-моддасининг 1-қисми: Иш муҳокамаси суд мажлисида амалга оширилади. Суднинг мажлиси видеоконференц-алоқа режимида ўтказилиши мумкин.	165-моддасининг 1-қисми қуйидаги янги таҳрирда баён этилсин: Иш муҳокамаси суд мажлисида ўз биносида ёки сайёр суд мажлиси тайинланган бинода амал-га оширилади. Суднинг мажлиси видео-конфере-нцалоқа режимида ўтказилиши мумкин.	Суд мажлисини сайёр суд мажлисида ўтказиш мумкинлигини аниқ кўрсатилиши керак.
8	Янги таҳрирдаги модда	165¹-модда. Сайёр суд мажлиси ўтказиш Сайёр суд мажлиси мазкур суд биносидаги залидан ташқаридаги ҳар қандай бинода, хусусан бошқа суд биносида, жамоатчилик ва аҳоли қатлами кўп яшайдиган ёки ишлайдиган худуддаги бинолар ва бошқа махсус жойларда ўтказилиши мумкин. Сайёр суд мажлисини ўтказишда суд биносида ўтказиладиган суд мажлисини ўтказишга бўлган талаблар қўлланилади.	Қонун нормасида ишларни сайёр суд мажлисларида кўриш тартиби бўлиши, қола-верса судья сайёр суд мажлисини амалга ошириш бўйича нормаларни билиши зарурлигидан келиб чиқиб тавсия этилмоқда. Бундан ташқари сайёр суд мажлисларини бошқа суд биносида ўтказил-ишини сайёр суд мажлиси бўлишлиги юзасидан ҳам турли фикрларни бар-тараф этади.
9	Янги таҳрирда	167-моддаси янги 6-хат.боши билан тўлдирилсин: Сайёр суд мажлисини олиб боришда ҳам суд мажлисини олиб бориши-нинг умумий қоидалари қўлланилади.	Судьялар ҳамда суд муҳокамасининг ишти-рокчилари томонидан сайёр суд мажлисларини олиб боришда ҳам умумий суд мажлисини олиб бориш қоидалар қўлланилишини билишлари керак.

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
10	169-моддаси: Ишда иштирок этувчи шахсларнинг янги далилларни талаб қилиб олиш тўғрисидаги ҳамда иш муҳокамаси билан боғлиқ бошқа барча масалалар бўйича аризалари ва илтимосномалари ишда иштирок этувчи бошқа шахсларнинг фикрлари суд томонидан эшитиб бўлинганидан кейин ҳал қилинади.	169-моддаси қуйидаги янги таҳрирда баён этилсин: Ишда иштирок этувчи шахсларнинг ишни сайёр суд мажлисида ўтказиш ҳақидаги, янги далил-ларни талаб қилиб олиш тўғрисидаги ҳамда иш муҳокамаси билан боғлиқ бошқа барча масалалар бўйича аризалари ва илтимосномалари ишда иштирок этувчи бошқа шахсларнинг фикрлари суд томонидан эшитиб бўлинганидан кейин ҳал қилинади.	Ишда иштирокчилар судья ишни тайинлангунга қадар ишни сайёр судда кўриш ҳақида асослантирилган илти-моснома киритиш ҳуқуқ-лари мустақамланиши лозим.
11	Янги таҳрирда	171-моддаси қуйидаги янги 11-хат боши билан тўлдирилсин: суд процесси иштирокчиларидан ишни сайёр суд мажлисида кўриб бериш ҳақида илтимоснома келиб тушган тақдирда;	Судья ишни суд мажлисида кўришнинг ихтиёрий босқичида суд мажлиси иштирокчиларидан ишни сайёр суд мажлисида кўриш ҳақида илтимос келиб тушиши мумкин.
12	Янги таҳрирда	175-моддасига янги 2-қисм билан тўлдиришни: Суд ишни сайёр суд мажлисида кўрган ҳолда бинода судьянинг маслаҳатга кириши учун хона тайёрланади.	Аксарият ҳолатларда судьянинг маслаҳатхонада қолиши вақтида бинода бундай имконият бўлмас-лигини олдини олиш учун, алоҳида хона тайёрлаб қўйилиши керак.

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф этилаётган таҳрири	Асос
13	201-моддаси Суд мажлисида, шунинг-дек суд мажлиси залидан ташқарида айрим процес- суал ҳаракатлар бажарил-ганда баённома юритилади.	201-моддаси қуйидаги таҳрирда баён этилсин: Суд мажлисида, сайёр суд мажлисида шунингдек суд мажлиси залидан ташқарида айрим процессуал ҳаракатлар бажарилганда баённома юритилади.	Суд мажлисларида албатта сайёр суд мажлисини ўтказилиши белгиланиши керак.

5.4. Ўзбекистон Республикаси амалдаги айрим қонунларига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш бўйича ТАКЛИФЛАР

Ўзбекистон Республикаси “Прокуратураси тўғрисида” ги қонунга

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф	Асос
1	33-моддасининг 1-қисми Фуқароларнинг, корхона-лар, муассасалар ва ташкилотларнинг ҳуқуқ-лари ҳамда қонуний манфаатлари суд йўли билан самарали ҳимоя қилинишини таъминлаш мақсадида барча инстанция судларида ишлар қўрил-аётганда прокурор қонунда белгиланган тартибда иштирок этади.	33-моддасининг 1-қичси қуйидаги янги таҳрирда баён этилсин: Фуқароларнинг, корхо- налар, муассасалар ва ташкилотларнинг ҳуқуқ-лари ҳамда қонуний манфаатлари суд йўли билан самарали ҳимоя қилинишини таъминлаш мақсадида барча инстанция судларида ва сайёр суд мажлисларида ишлар қўрилаётганда прокурор қонунда белгиланган тартибда иштирок этади.	Судлар томонидан ишларни сайёр суд мажлисларида қўрилаётган вақтда ҳамма вақт ҳам прокурорлар сайёр суд мажлисига қатнашавер-майдилар, шунинг учун мазкур нормани киритилиши прокурор-ларга мажбурият юклайди.

Ўзбекистон Республикаси «Ички ишлар органлари тўғрисида»ги қонунига

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф	Асос
1	11-модданинг 2-қисми Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва бошқа ташкилотлар фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишда, жамоат тартибini сақлаш, жамоат хавфсизлигини таъминлашда, жиноятлар ва маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, уларни аниқлаш, уларга чек қўйиш, уларни фош этишда, жиноят ишларини тергов қилишда, жиноятчиларни қидиришда, бедарак йўқолганларнинг турган жойини аниқлашда, шунингдек ҳуқуқбузарликлар профилактика-	11-модданинг 2-қисми куйидаги янги таҳрирда баён этилсин: Давлат органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва бошқа ташкилотлар фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишда, жамоат тартиб-ини сақлаш, жамоат хавфсизлигини таъминлашда, жиноятлар ва маъмурий ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, уларни аниқлаш, уларга чек қўйиш, уларни фош этишда, жиноят ишлар-ини тергов қилишда, жиноятчиларни қидир-ишда, сайёр суд мажлис-ларида жамоатчилик тартибini сақлашда, бедарак йўқолганларнинг турган жойини аниқлашда, шунингдек ҳуқуқ-бузарликлар профилак-тикасида ички ишлар органларига ўз ваколат-лари доирасида кўмаклашиши шарт.	Ички ишлар органлари ҳам судларнинг ишларни сайёр суд мажлисларида кўришганда жамоатчилик тартибini сақлашда кўмаклашишлари лозим.

	сида ички ишлар органларига ўз ваколатлари доирасида кўмаклашиши шарт.		

Ўзбекистон Республикаси “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги Қонунига

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф	Асос
1	Янги таҳрирда	13-моддасига куйидаги янги таҳрирдаги 27-30-қисмлар киритилсин: Оилавий низоларни сайёр суд мажлисида кўрилишида судлар билан ҳамкорлик қилади; тегишли ҳудудда яшовчи фуқаролар иштирок-ида кўриладиган сайёр суд мажлисларини ташкил қилади; сайёр суд мажлисини ўтказиш учун МФЙ ҳудудидан бинони ажра-тилишида кўмаклашади; сайёр суд мажлисларини ташкил этиш бўйича судга илтимос киритиш;	Судлар томонидан сайёр суд мажлисларини ўтказ-ишда кенг жамоатчиликни жалб этишда судларда ноқулайликлар туғдир-моқда. Шунинг учун, сайёр суд мажлисларига аҳолини жалб этишда МФЙнинг амалий ёрдами бўлиши жуда катта аҳамиятга эга.

**Ўзбекистон Республикаси Олий судининг
айрим Пленум қарорларига ўзгартириш ва
қўшимчалар киритиш бўйича**

**Ўзбекистон Республикаси Олий суди
Пленумининг 2018 йил
19 майдаги 14-сонли «Биринчи инстанция
суди томонидан фуқаролик процессуал қонун
нормаларини қўллашнинг айрим масалалари
тўғрисида»ги қарорига**

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф	Асос
1	5-бандининг 1-хат боши: Шуни назарда тутиш лозимки, ишни суд муҳокамасига тайёрлаш фуқаролик процессининг муҳим босқичи бўлиб, бу ишнинг ўз вақтида, ҳар томонлама, ҳолисона кўриб чиқилиши ва ҳал қилинишини таъминлайди.	5-бандининг 1-хат боши қуйидаги янги таҳрирда баён қилинсин: Шуни назарда тутиш лозимки, ишни суд ёки сайёр суд муҳокамасига тайёрлаш фуқаролик процессининг муҳим босқичи бўлиб, бу ишнинг ўз вақтида, ҳар томонлама, ҳолисона кўриб чиқилиши ва ҳал қилинишини таъминлайди.	Судлар томонидан сайёр суд мажлисларини тайёрлов босқичида тайинлаш имконини яратади ва тарафларга ҳам сайёр суд мажлимини бўладиган вақти ва жойи ҳақида хабар берилади.
2	Янги таҳрирда	5-бандига қуйдаги таҳрирда янги хат боши киритилсин: ишларни сайёр суд мажлисида кўриш жойини аниқлаш ва тарафларни ўз вақтида сайёр суд мажлиси тайинланган ҳудудга етиб борилишини таъминлаш;	

3	11-банди ФПК 156-моддасини-нг биринчи қисмига мувофиқ ишда иштирок этувчи шахслар ва суд процессининг бошқа иштирокчилари суднинг айрим процессуал ҳаракатлари, шунингдек ишни кўриш вақти ва жойи ҳақида суд чақирув қоғозлари, зарур ҳолларда эса, буюртма хатлар, телефоно- граммалар, телег-раммалар ва хабардор қилинганлик факти қайд этилишини таъмин-лайдиган бошқа алоқа воситалари орқали хабардор қилинадилар. Ишда иштирок этувчи шахс томонидан электрон почта манзили кўрсатилган бўлса, хабар электрон ҳужжат кўринишда амалга оширилади.	11-банди янги таҳрирда баён қилинсин: ФПК 156-моддасини- нг биринчи қисмига мувофиқ ишда иштирок этувчи шахслар ва суд процессининг бошқа иштирокчилари суднинг айрим процессуал ҳаракатлари, шунингдек ишни судда ёки сайёр суд мажлисида кўриш вақти ва жойи ҳақида суд чақирув қоғозлари, зарур ҳолларда эса, буюртма хатлар, телефонограммалар, телег-раммалар ва хабардор қилинганлик факти қайд этилишини таъминлайдиган бошқа алоқа воситалари орқали хабардор қили-надилар. Ишда иштирок этувчи шахс томонидан электрон почта манзили кўрсатилган бўлса, хабар электрон ҳужжат кўринишда амалга оширилади.	Ишни сайёо суд мажлисига тайинлаш имкониятини келтириб чиқаради ва тарафларга ўз вақтида хабар берилади.
4	18-банди Ишда иштирок этувчи шахслар томонидан янги	18-банди куйидаги таҳрирда баён қилинсин: Ишда иштирок этувчи шахслар томонидан,	Ишни сайёо суд мажлисига тайинлаш имкониятини келтириб чиқаради ва тарафларга

далилларни талаб қилиб олиш, иш муҳокамасини кейинга қолдириш тўғрисидаги ва иш билан боғлиқ бошқа масалалар бўйича илтимос-номалар бевосита улар арз қилинганидан сўнг суд процесси бошқа иштирокчиларининг фикри инobatга олинган ҳолда, ажрим чиқариш йўли билан ҳал қилинади.	ишни сайёр суд мажлисида кўриш, янги далилларни талаб қилиб олиш, иш муҳокамасини кейинга қолдириш тўғрисидаги ва иш билан боғлиқ бошқа масалалар бўйича илтимосномалар бевосита улар арз қилинганидан сўнг суд процесси бошқа иштирокчиларининг фик-ри инobatга олинган ҳолда, ажрим чиқариш йўли билан ҳал қилинади.	ўз вақтида хабар берилади.

**Ўзбекистон Республикаси Олий суди
Пленумининг
“Фуқаролик ишларини суд муҳокамасига
тайёрлаш тўғрисида”ги
2018 йил 24 августдаги 26-сонли қарорига**

Т.р.	Эски таҳрири	Янги таклиф	Асос
	3-банди: ФПКнинг 204-моддасига асосан судья ишни суд муҳокамасига тайёрлаш ҳақида тарафлар ва ишда иштирок этувчи бошқа шахслар амалга ошириши лозим бўлган аниқ процессуал ҳаракатлар ва бу ҳаракатларни	3-банди қуйидаги янги таҳрирда баён этилсин: ФПКнинг 204-моддасига асосан судья ишни суд ёки сайёр суд муҳокамасига тайёрлаш ҳақида тарафлар ва ишда иштирок этувчи бошқа шахслар амалга ошириши лозим бўлган аниқ процессуал ҳаракат-лар ва бу ҳаракатларни амалга ошириш муддатини	Судья сайёр суд мажлисига ишларни тайёрлашда ҳам суд ажримини қабул қилиши лозим ва ажрим билан амалга ошириш лозим бўлган ҳаракатлар аниқ кўрсатилиши белги- ланади.

	амалга ошириш муддатини кўрсатган ҳолда ажрим чиқариши шарт. Шунингдек ажримда процесснинг ушбу босқичида судья томонидан амалга ошириладиган ҳаракатлар ҳам кўрсатилади.	кўрсатган ҳолда ажрим чиқариши шарт. Шунингдек ажримда процесснинг ушбу босқичида судья томонидан амалга ошириладиган ҳаракатлар ҳам кўрсатилади.	
2	Янги таҳрирда	5¹-банд янги киритилиши тавсия этилган: Ишни сайёр суд муҳокамасига тайёрлашда албатта низони сайёр суд мажлисида кўрилиши тарафларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларига салбий таъсир қилмаслигини эътиборга олиши лозим.	Судья ҳар қандай низони сайёр суд мажлисига тайинлаш вақтида сайёр суд мажлиси низони ҳал этишга мжобий ёки салбий таъсир этиши-ни аниқлаб олиши керак.

**САЙЁР СУД МАЖЛИСИ:
ТАҲЛИЛ ВА ТАКЛИФЛАР**